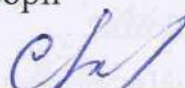

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
БІЛОЦЕРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ЕКОНОМІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ

Спеціальність 051 «Економіка»

Допускається до захисту
завідувач кафедри економіки та економічної
теорії

підпис

доцент С.Г. Батажок

вчене звання, ініціали, прізвище

31 жовтня 2025 року

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА МАГІСТРА

«РЕАЛІЗАЦІЯ СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ В УМОВАХ ВІЙНИ ТА ПІСЛЯВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ В КОНТЕКСТІ СТАЛОГО РОЗВИТКУ»

Виконав: Лінський Олег Сергійович

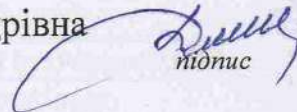
підпис

Керівник: доцент Рибак Надія Олексіївна

підпис

Рецензент: доцент Драган Оксана Олександрівна

підпис

Я, Лінський Олег Сергійович, засвідчую, що кваліфікаційну роботу магістра виконано з дотриманням принципів академічної доброчесності.

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
БІЛОЦЕРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ЕКОНОМІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ

Спеціальність 051 «Економіка»

Затверджую
гарант ОПП «Економіка»
доцент Т.В. Понедільчук
(підпис)

« 4 » листопада 2024 року

ЗАВДАННЯ
на кваліфікаційну роботу магістра

Лінський Олег Сергійович

Тема: «Реалізація соціальної політики в умовах війни та післявоєнного відновлення в контексті сталого розвитку».

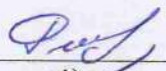
Перелік питань, що розробляються в роботі: Теоретико-методичні основи дослідження соціальної політики як основи забезпечення соціального розвитку; державні соціальні стандарти - основний інструмент реалізації державної соціальної політики; основні тенденції соціальних видатків зведеного бюджету України під час дії воєнного стану в країні; заходи Управління соціального захисту населення Білоцерківської міської ради щодо забезпечення соціального захисту малозабезпечених та соціально незахищених громадян міста в умовах дії воєнного стану; напрями удосконалення та перспективи реалізації соціальної політики України з урахуванням зарубіжного досвіду

Вихідні дані: фундаментальні положення економічної науки, сучасна наукова література, наукові статті, інтернет-джерела, статистичні дані Управління соціального захисту населення Білоцерківської міської ради та Державної служби статистики.

Календарний план виконання роботи

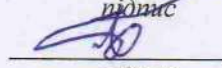
Етап виконання	Період виконання	Відмітка про виконання
Огляд літератури	листопад-січень 2024	виконано
Теоретико-методична частина	лютий-квітень 2025	виконано
Аналітична частина	травень-червень 2025	виконано
Рекомендаційна частина	липень-серпень 2025	виконано
Оформлення роботи	вересень 2025	виконано
Перевірка на плагіат	жовтень 2025	виконано
Попередній розгляд на кафедрі	жовтень 2025	виконано
Подання на рецензування	листопад 2025	виконано

Керівник

підпис

Н.О. Рибак

Здобувач

підпис

О.С. Лінський

Дата отримання завдання «4» листопада 2024 року

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ ЯК ОСНОВИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СОЦІАЛЬНОГО РОЗВИТКУ	6
1.1. Сутність, мета, принципи та основні моделі соціальної політики.....	6
1.2. Особливості соціальної політики в умовах воєнного стану в Україні...11	
Висновки до розділу 1.....	20
РОЗДІЛ 2. ОСНОВНІ ІНСТРУМЕНТИ РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ	22
2.1. Державні соціальні стандарти - основний інструмент реалізації державної соціальної політики.....	22
2.2. Основні тенденції соціальних видатків зведеного бюджету України під час дії воєнного стану в країні.....	29
2.3. Заходи Управління соціального захисту населення Білоцерківської міської ради щодо забезпечення соціального захисту малозабезпечених та соціально незахищених громадян міста в умовах дії воєнного стану.....	39
Висновки до розділу 2.....	49
РОЗДІЛ 3. НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РЕАЛІЗАЦІЇ СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ З УРАХУВАННЯМ ЗАРУБІЖНОГО ДОСВІДУ	50
3.1. Нова соціальна політика як шлях до відновлення людського капіталу....	50
3.2. Пріоритетні напрями та перспективи подальшого розвитку соціальної політики	53
Висновки до розділу 3.....	64
ВИСНОВКИ.....	65
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	69
ДОДАТКИ.....	76

ВСТУП

Актуальність теми. Соціальна політика є однією із важливих складових державної політики, оскільки держава є гарантом виконання суспільних зобов'язань перед громадою України. Сьогодні Україна зіштовхнулася із соціальними викликами, які пов'язані з масштабною війною. Мобілізація працездатного населення для оборони територіальної цілісності та незалежності держави спричинила нестачу робочої сили в різних секторах економіки, беспрецедентна міграція населення за кордон, спричинили тотальний дефіцит державного бюджету.

Великі втрати населення та військовослужбовців, руйнація соціально-медичної та економічної інфраструктури, збільшення осіб з інвалідністю та велика кількість пенсіонерів та людей похилого віку, все це поставило суспільство України на межу зубожіння та виживання в умовах соціально-економічної кризи та гуманітарної катастрофи.

У більшості досліджень соціальну політику бачать крізь призму соціального забезпечення громадян. Але слід зазначити, що ключові риси, засади, особливості соціальної політики на сучасному етапі змін потребують оновлення, переосмислення. До того ж, варто пам'ятати про тісні взаємозв'язки та переплетіння усіх сфер суспільства, які є невід'ємною частиною суспільного добробуту. Без успішного економічного зростання неможливе формування соціальної держави, але й без належного суспільного та соціального добробуту в економіці не відбудуватиметься тривалого руху вперед. Основними викликами для соціально-економічної безпеки країни, особливо в умовах бойових дій, є: сталість національної валюти, інфляційні процеси, зростання дефіциту державного бюджету та державного боргу, стан і безпека соціального забезпечення населення, зокрема демографічні показники, рівень зайнятості та безробіття, зміна облікової ставки НБУ, відтік людського та фінансового капіталу.

Проблеми реалізації, сучасні виклики та перспективи розвитку соціальної політики в Україні досліджували такі науковці, як О. Безпаленко, С. Бондаренко, Н. Бугас, Н. Балтачєєва, О. Давидюк, З. Гонтар, К. Кулі-Іванченко, Е. Лібанова, Г. Лопушняк та інші. Саме вони розглядають соціальну політику держави як основу забезпечення соціального розвитку та головний чинник у діяльності соціально-орієнтованої держави, а також досліджують особливості та вектори соціальної політики України в умовах викликів війни, перспективні напрями вдосконалення української соціальної політики з урахуванням закордонного досвіду.

Мета і завдання дослідження. Метою дослідження є визначення основних векторів соціальної політики для України в умовах викликів війни, а також обґрунтування методів її трансформації відповідно до засад сталого розвитку.

Реалізація поставленої мети зумовлює необхідність вирішення таких **завдань:**

- розкриття сутності та головних функцій соціальної політики в умовах сучасних суспільно-політичних змін;
- визначити методичні підходи щодо формування нової моделі соціальної політики;
- дослідити сутність та складові соціальної політики, її вплив на рівень добробуту населення;
- обґрунтувати взаємозв'язок соціальної політики та сталого розвитку;
- проаналізувати вплив воєнних дій на реалізацію соціальної політики, зокрема щодо захисту вразливих верств населення;
- вивчити зарубіжний досвід здійснення державної соціальної політики;
- визначити основні заходи держави на стабілізацію функціонування системи соціального захисту та пріоритети соціальної політики в післявоєнний час;

- визначити основні напрями інтеграції ЦСР у соціальну політику з метою сталого зростання людського капіталу та зміцнення соціального добробуту;
- формулювання основних напрямів щодо удосконалення державної соціальної політики в Україні, а також втілення пріоритетів соціальної політики в післявоєнний період в контексті сталого розвитку.

Об'єктом дослідження є процес формування стратегічно орієнтованої моделі соціальної політики, яка забезпечить гідне життя для кожного громадянина, стійкість соціальної системи і сталий розвиток держави загалом.

Предметом дослідження є сучасні виклики та механізми реалізації державної соціальної політики в умовах війни та повоєнного відновлення.

Інформаційною базою дослідження є закони України, укази Президента України, нормативно-правові документи міністерств та відомств, програмні документи державних органів України, офіційні матеріали Державної служби статистики України, монографії та статті вітчизняних і зарубіжних авторів, особисті дослідження автора, Інтернет-ресурси.

Практичне значення одержаних результатів полягає в поглибленні та доповненні існуючих знань, теоретичних підходів щодо обґрунтування напрямів удосконалення державної соціальної політики та підвищення її ефективності щодо забезпечення рівня життя населення відповідно до стандартів Європейського Союзу.

Апробація результатів дослідження. Основні положення дослідження було оприлюднено у доповіді на Міжнародній науково-практичній конференції (м. Біла Церква, 2 жовтня 2025 року).

Структура роботи. Кваліфікаційна магістерська робота складається із змісту, вступу, трьох основних розділів, висновків і пропозицій. Обсяг основної частини роботи складає 75 сторінок. Разом з тим робота містить 19 таблиць; 6 рисунків; 3 додатки. В процесі виконання магістерської роботи використано 58 джерел науково-методичної літератури.

Розділ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ ЯК ОСНОВИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СОЦІАЛЬНОГО РОЗВИТКУ

1.1. Сутність, мета, принципи та основні моделі соціальної політики

Соціальна політика є частиною внутрішньої політики держави і вирішальною мірою залежить від стану економіки країни. Вона спрямована на забезпечення добробуту громадян через надання їм змоги отримати потрібні матеріальні, культурні та духовні надбання.

Соціальна політика є засобом державного регулювання ринкової економіки через розподіл і перерозподіл суспільних благ. В умовах ринкових стосунків держава мусить здійснювати перерозподіл прибутків від економічної діяльності з метою захисту вразливих верств населення, усунення диференціації статків у суспільстві, соціальний захист тих громадян, які внаслідок об'єктивних і суб'єктивних причин не здатні забезпечити собі належне існування.

Питання соціальної політики є надзвичайно важливими в умовах формування постіндустріального суспільства. Із цивілізаційним прогресом, поділом праці, зростанням економічного, виробничого потенціалу все більшу частку функціонального спектру займають соціальні питання. У більш-менш завершеному вигляді соціальна політика впроваджується на межі ХІХ-ХХ ст. Передумовою для цього став перехід розвиненої частини світової спільноти до розуміння потреби не лише економічного, але й соціального поступу [1].

Термін «соціальна політика» запроваджений на межі ХІХ-ХХ ст., а в жвавому науковому вжитку перебуває лише від 70-х рр. ХХ ст. Виникнення самої дефініції «соціальна політика» асоціюється з формуванням у Європі другої половини ХІХ ст. доктрини й діяльності соціальної держави, яка енергійно втручається у суспільні процеси задля їх регулювання та стабілізації. Нові обов'язки держави, що постали у зв'язку з її соціалізацією та

набули більш структурованого й сутнісного вигляду, згрупувалися у термін «соціальна політика».

Поняття «соціальна політика» у науковий простір було уведено у Франції мислителем утопічного соціалізму Ш.Фур'є, який підкреслював зобов'язання держави забезпечувати своїм підданам певні соціальні гарантії. Спираючись на минулий досвід, варто підкреслити, що соціальна політика має чіткий історично-еволюційний вигляд. Кожному суспільно-економічному ладу властивий свій тип соціальної політики.

Сьогоднішня проблема окреслення суті соціальної політики в українській науковій літературі вивчена недостатньо. Різні науковці у своїх визначеннях ґрунтуються на різних поглядах на зміст та завдання того, що іменують соціальною політикою.

На сьогоднішній день немає загальноприйнятого визначення соціальної політики, підходи окремих авторів до розкриття її сутності відрізняються. Соціальна політика у вузькому розумінні - це система заходів, спрямованих на забезпечення добробуту громадян, вирішення завдань так званої «великої п'ятірки»: соціального забезпечення, житлових програм, охорони здоров'я, освіти та служб соціальної допомоги і ресоціалізації. Соціальна політика у широкому розумінні – це регулювання соціальної сфери, соціальних відносин з метою налагодження оптимального функціонування суспільної системи в цілому, створення умов задоволення соціальних інтересів людей, їх всебічного розвитку [56].

Обґрунтованість завдань, цілей, проектів та програм, що стосуються сфери суспільного життя, підкріплені фінансуванням із державного бюджету є передумовою міцної державної соціальної політики. Як відомо, державна соціальна політика має активну й пасивну складову. Активна політика унормовує трудові відносини, ринок праці та зайнятість, надає робочі місця. Пасивна політика націлена на опіку соціально незахищених верств населення.

Соціальна політика впливає на процеси відтворення робочої сили, зростання продуктивності праці, освітнього та кваліфікаційного рівня трудових ресурсів, на рівень науково-технічного розвитку продуктивних сил, на культурне й духовне життя громади. Це система взаємовідносин основних елементів соціальної структури суспільства щодо збереження та зміни соціальної поведінки населення загалом та складових його класів, прошарків, спільнот.

З економічної позиції соціальна політика спрямована на покращення умов праці й побуту, на зниження захворюваності, що суттєво впливає на скорочення економічних збитків у виробництві. Це сфера інтересів різних соціальних груп, а тому соціальне управління в аспекті соціальної політики має соціально-політичне спрямування.

З погляду функціонування економіки соціальна політика відіграє подвійну роль. По-перше, у міру розвитку суспільства та накопичення національного багатства, забезпечує створення сприятливих соціальних умов для громадян, стає головною ціллю економічної діяльності. У цьому контексті (соціальна) політика концентрує цілі економічного зростання. По-друге, соціальна політика водночас є чинником економічного росту, оскільки економічне зростання, що не супроводжується зростанням добробуту основної маси населення, призводить до втрати стимулів до ефективної економічної діяльності.

Державне регулювання соціально-економічних відносин, соціальної сфери, будучи однією із передумов економічного і соціального розвитку суспільства й особливою формою управління, є найважливішою складовою соціально-економічної політики держави. Економічному розвитку завжди притаманні соціальні наслідки, тому посилення соціальної орієнтації економіки на людину сприяє забезпеченню сталого економічного розвитку.

Стратегічним завданням соціальної політики держави є гарантування стабільного функціонування суспільства, гідного рівня добробуту громадян.

Моделі соціальної політики для різних держав різняться рівнем втручання уряду в соціально-економічну сферу громади та ступенем соціального забезпечення населення, наявності свободи соціального вибору серед різних прошарків населення та впливу соціальних рухів на економічне зростання країни.

Задля запозичення міжнародного досвіду в соціальній галузі доцільно проаналізувати соціальні моделі інших держав і запропонувати впровадження певної моделі для нашої країни. У науковій економічній літературі існує ціла низка класифікацій соціальних моделей. На нашу думку, найбільш вдалим є поділ моделей соціальної політики на:

- консервативну;
- ліберальну;
- соціально-демократичну [35].

Згідно з консервативним зразком соціальної політики, суспільство, яке прагне забезпечити швидке економічне зростання за допомогою ринкових механізмів, мусить надавати відповідну винагороду тим, хто примножує національне багатство, а це означає, що воно заохочує нерівність. Отже, у даному випадку перерозподіл ресурсів є несумісним із соціальною справедливістю, а нерівність - навпаки, відповідає цілям суспільного розвитку [28]. Консерватори також переконані, що в таких засадах були б зацікавлені як заможні, так і бідні, оскільки швидкі темпи зростання економіки, характерні для ринкових відносин, сприяли б зростанню загального добробуту, а держава потребувала б лише незначних коштів для мінімального забезпечення порівняно невеликої кількості осіб. Саме тому вони виступають за зменшення соціальних витрат на користь нагромадження капіталу і відновлення дії законів ринкової економіки «у чистому вигляді» [28].

Ліберальна модель соціальної політики є притаманною для Австралії, США, Великої Британії і Нової Зеландії й спрямовується на створення

системи, яка, з одного боку, пом'якшує соціальну нерівність, а з іншого - робить це так, щоб це не заважало трудовій мотивації населення. Розмір допомоги не повинен перевищувати певної межі, що сприяє бажанню працювати як її отримувачів, так і всього населення. Для даної моделі соціальної політики властивими є: періодичне і помірковане втручання держави в соціальну сферу; вибірковість, адресність, а не універсалізм під час розподілу соціальних виплат; посилення співробітництва між суспільним і приватним секторами у реалізації соціальних програм; розширення системи соціального страхування; активна і динамічна політика прибутків [16].

Соціально-демократична модель соціальної політики ототожнюється з розвиненою соціальною політикою, потужною системою соціального захисту. Згідно з нею, соціальний захист - це відповідальність усього суспільства за кожну окрему людину, і його (захисту) рівень свідчить про свідомість, зрілість соціуму, здатність суспільства брати на себе зобов'язання з утримання тих, хто цього потребує. Соціально-демократична соціальна політика повинна гарантовано і надійно убезпечувати індивіда від негараздів, неминуче пов'язаних з ринковою економікою. Саме через таку систему можна втілити уявлення про соціальну справедливість, рівність і солідарність [17]. З перебуванням соціал-демократичних партій при владі в Західній Європі пов'язане створення дієвого державного сектору економіки, збільшення частки національного доходу у соціальних витратах і формування соціальної державності в цілому [17].

Таким чином, як засвідчує аналіз наявних моделей соціальної політики, єдиного європейського соціального зразка не існує, скоріше, є перелік декількох моделей із певними спільними ознаками. Саме тому для дієвого використання в Україні будь-якої моделі соціальної політики треба брати до уваги національні особливості, світогляд, культурну й політичну спадщину, безумовно, бойові дії загарбника на землях нашої держави. З огляду на це, найбільш слушною для України, на нашу думку, буде соціал -

демократична модель. Це зумовлено, по-перше, тим, що вона найміцніше переплітається з українськими суспільними звичаями, серед яких важливе місце займають ідеї соціальної справедливості і захищеності. По - друге, вона також охоплює шведську модель (німецька та скандинавська соціальна модель) соціального ринкового господарювання. Крім того, сьогодні потрібно виробити засади соціальної політики, яка дасть змогу утворити основу для вибудови системи суспільного забезпечення та вдосконалення соціальної політики, що дозволить наблизити Україну до європейських норм сталого соціального розвитку.

Для України, в сучасних трансформаційних умовах соціально-економічного буття, одним із головних напрямків соціальної політики є забезпечення рівня життя населення відповідно до стандартів Європейського Союзу. Тривалий перехідний період до ринкової економіки, нестабільність в економіці призвели до появи соціальних проблем у суспільстві, як-от диференціація доходів населення, стрімке поширення бідності, поява внутрішньо переміщених осіб, різке збідніння громадян та ін.

1.2. Особливості соціальної політики в умовах воєнного стану в Україні

У нинішніх обставинах повномасштабної війни в Україні питання реалізації дієвої соціальної політики набуває особливої ваги. Збройна агресія спричинила до суттєвих людських втрат, руйнування соціальних об'єктів, внутрішнього переселення мільйонів осіб, піднесення рівня зубожіння та соціальної незахищеності частини населення. Разом із цим постала потреба у переосмисленні звичних методів до соціального забезпечення, розширенні державної допомоги та залученні світової підтримки. На вирішення саме цих проблем повинна бути спрямована соціальна політика України.

Соціальна політика виступає як один із головних важелів забезпечення життєздатності держави та добробуту громадян. Вона відіграє важливу роль у формуванні соціальної безпеки, згуртованості суспільства та підтримці найбільш вразливих верств населення [37].

Розгляд функцій соціальної політики власне в умовах перетворень дозволяє глибше усвідомити її потенціал як стабілізуючого, захисного та відновного механізму. Такий аналіз є важливою передумовою для вдосконалення соціального управління та збільшення дієвості державної політики у сфері соціального захисту (табл.1.1).

Таблиця 1.1

Основні функції соціальної політики в умовах сучасних суспільно-політичних трансформацій

Функції	Зміст
Захисна функція	Головне завдання цієї функції – забезпечити соціальний захист найбільш вразливих верств населення. У період війни та кризи ця функція стає першочерговою, адже від неї залежить виживання мільйонів громадян
Компенсаторна функція	Скерована на відновлення порушеної соціальної рівноваги шляхом перерозподілу прибутків через податки, соціальні виплати, субсидії. В умовах війни це дає можливість частково компенсувати втрати доходів, майна, роботи та умов існування.
Регуляторна функція	Передбачає державне втручання у сферу трудових взаємин, ринку праці, освіти, охорони здоров'я для стабілізації соціального докільля. Це важливо у період турбулентності, коли ринкові механізми неспроможні самостійно гарантувати справедливість та ефективність.
Інтеграційна функція	Спрямована на зміцнення суспільної єдності, підтримку солідарності та послаблення соціальної напруги.
Відновлювальна (реабілітаційна) функція	Пов'язана з відбудовою життєздатності постраждалого населення, соціальної інфраструктури, сервісів і умов життя після кризових подій. У повоєнний період ця функція набуває стратегічного значення.
Превентивна функція	Передбачає запобігання соціальним ризикам та загрозам, як-от масове безробіття, злочинність, убогість. Ефективна соціальна політика має діяти не тільки реактивно, але й на випередження.
Стимулювальна функція	Скерована на заохочення економічної діяльності, самозайнятості, професійного зростання, зокрема через програми перекваліфікації, працевлаштування ветеранів, підтримки малого підприємництва.

Джерело: сформовано на основі [4, 9, 36,67].

Державна соціальна політика втілюється через соціальні програми, які ґрунтуються на законодавчо-нормативній базі країни, що гарантує задоволення соціальних потреб, соціальний захист, соціальну безпеку, а це,

відповідно, допомагає утвердженню соціальної справедливості в громадянському суспільстві.

Головними важелями впровадження соціальної політики є обов'язкове та добровільне соціальне страхування. До обов'язкового належить пенсійне та медичне страхування, у зв'язку з тимчасовою непрацездатністю, від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності. Добровільне соціальне страхування - це страхування громадян, які займаються підприємницькою діяльністю та індивідуальною діяльністю. Вони мають право на всі види забезпечення з державного соціального страхування, визначені для робітників, службовців і членів кооперативів, за умови сплати страхових внесків до Фонду соціального страхування України. Важелями реалізації соціальної політики є також державна соціальна допомога - грошові виплати, субсидії та компенсації вразливим верствам населення, та державні соціальні гарантії безкоштовної медичної допомоги, безкоштовної освіти, доступного житла, культурних, оздоровчихустановта ін.

Механізми реалізації соціальної політики держави наведено на рис. 1.

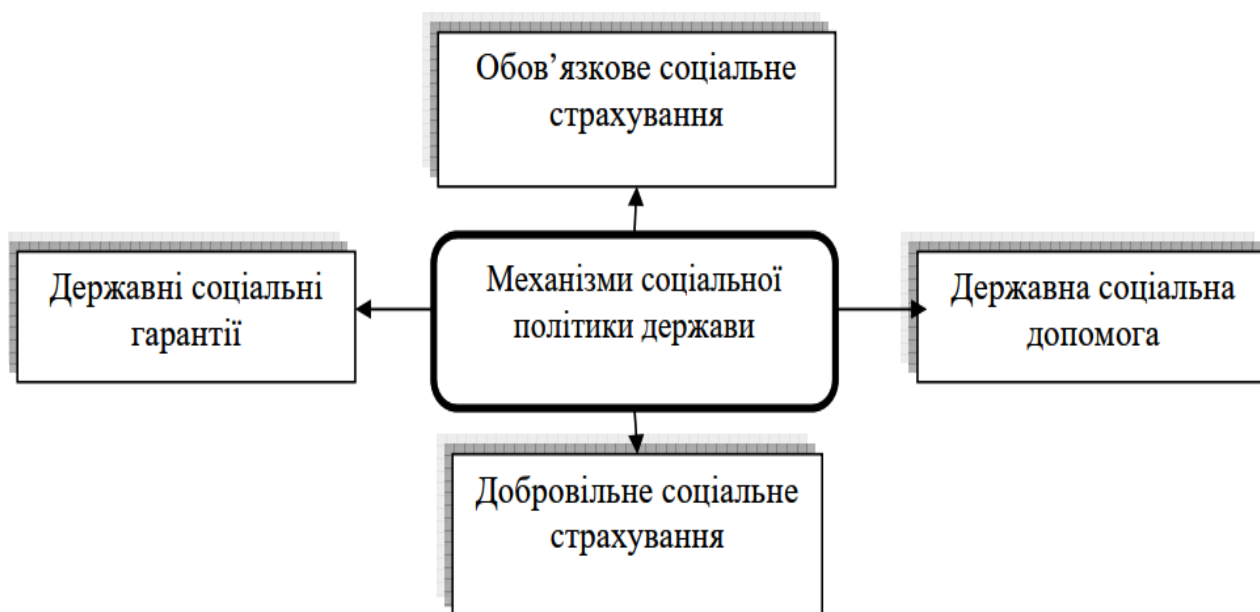

Рис. 1.1. Механізми реалізації соціальної політики держави

Джерело: [8]

Сталий розвиток - це модель суспільного розвитку, що забезпечує задоволення потреб теперішнього покоління, не шкодячи здатності прийдешніх поколінь задовольняти їхні потреби. Ця концепція була вперше систематизована у доповіді «Наше спільне майбутнє» (1987 р.) Комісії ООН з довкілля та розвитку. Ключові засади сталого розвитку подано на рис.1.2.

Важливе місце у цій системі займає соціальний аспект сталого розвитку, оскільки саме він забезпечує стабільність суспільства, знижує суспільне напруження та зберігає людський капітал. Включення соціальної політики до стратегій сталого розвитку дає змогу державі не лише реагувати на поточні суспільні проблеми, а й формувати довгострокову політику, спрямовану на зростання людського потенціалу, єдність суспільства та підвищення рівня життя. В умовах світових викликів - економічної нерівності, соціальної вразливості, екологічних проблем - соціальна політика стає не лише засобом захисту громадян, а й важелем, який сприяє довготривалому та гармонійному розвитку (табл.1.2).

Таблиця 1.2

Основні аспекти взаємодії соціальної політики та сталого розвитку

Аспекти соціальної політики	Зміст
Подолання бідності та соціальної нерівності	Забезпечення гідного життя через соціальні виплати, пенсії, субсидії, програми працевлаштування
Підтримка вразливих груп населення	Захист та соціальна адаптація осіб з інвалідністю, пенсіонерів, дітей, ВПО, ветеранів війни
Стимулювання економічної активності та зайнятості	Програми перепідготовки, підтримка малого підприємництва, створення робочих місць
Інвестиції в людський капітал	Забезпечення доступу до доброї освіти, охорони здоров'я, суспільних послуг
Соціальна інклюзія та рівність	Подолання дискримінації, забезпечення рівних шансів незалежно від статі, віку, етнічного походження
Врахування екологічних аспектів	Підтримка «зелених» робіт, заохочення екологічно безпечних технологій, раціональне споживання

Джерело: сформовано на основі [9,44,68, 75]

Отож, соціальна політика у межах концепції сталого розвитку набуває значення не просто механізму реагування на суспільні негаразди, а стратегічного інструменту, який утворює умови для зрівноваженого економічного, суспільного та екологічного поступу.

Рис.1.2.Основні принципи сталого розвитку .
Джерело: сформовано на основі [5,9,70,75] .

З початком повномасштабної навали проти України, система соціального захисту опинилася під надзвичайним навантаженням. Мільйони людей втратили домівки, працю, доступ до медичних та освітніх послуг. Найбільших втрат зазнали вразливі категорії населення - внутрішньо переміщені особи, люди з інвалідністю, діти, старші люди, родини полеглих військових. Це суттєво ускладнило впровадження державної соціальної політики, поставивши перед нею нові, безпрецедентні виклики.

За таких обставин виникла потреба перегляду підходів до соціального забезпечення, вдосконалення засобів надання підтримки та зміцнення співпраці між державою, громадами, громадськими організаціями та акордонними донорами. Аналіз впливу воєнних дій на соціальну політику дозволяє глибше осягнути як масштаби труднощів, так і шляхи їх подолання в контексті повоєнного відновлення та сталого розвитку (табл. 1.3).

Таблиця 1.3 - Вплив воєнних дій на реалізацію соціальної політики

Напрямок впливу	Суть проблеми	Наслідки для вразливих груп
Зростання соціальних потреб	Масове переміщення, втрата доходів, житла, роботи	Збільшення кількості ВПО, осіб з інвалідністю, сиріт, ветеранів
Руйнування соціальної інфраструктури	Знищення або пошкодження закладів охорони здоров'я, освіти, соцзахисту	Ускладнений чи втрачений доступ до сервісів
Перенавантаження системи соціального захисту	Різде збільшення кількості отримувачів допомоги, брак персоналу	Затримки з виплатами, неефективне обслуговування
Проблеми з адресністю та координацією допомоги	Складність визначення потреб, часті зміни місця помешкання, брак єдиних реєстрів	Недоотримання або дублювання допомоги
Залежність від міжнародної гуманітарної підтримки	Нестача внутрішніх ресурсів змушує залучати зарубіжні організації	Часткове відшкодування потреб, проте без певних гарантій сталості
Потреба у зміні моделі соціального захисту	Виникнення нових верств населення, потреба у гнучких та цифрових рішеннях	Утворення нових інструментів підтримки на базі потреб

Джерело: сформовано на основі [2,9,12,40]

Воєнні дії докорінно змінили підходи до втілення соціальної політики в Україні. Гарантування захисту вразливих верств населення вимагає не лише

екстрених заходів, але й стратегічного бачення, нових зразків управління та співпраці з громадським сектором та міжнародними організаціями.

З початком вторгнення система соціального захисту продемонструвала здатність до швидкої мобілізації задля подолання кризи. Використання цифрових інструментів, таких як «Дія» та ЄІБД, дозволило перевести низку послуг у онлайн-формат, що забезпечило базові соціальні виплати для внутрішньо-переміщених осіб. Проте ресурси системи лишаються обмеженими, а її організаційні спроможності недостатніми для задоволення усіх потреб постраждалих.

Попри ці обмеження, система соціального захисту продовжує виконувати свою головну роль у підтримці найбільш уразливих груп населення. Проте війна висвітлила системні прогалини, які потребують трансформацій: впровадження цифрових технологій, децентралізація, підвищення адресності допомоги та залучення ширшого кола партнерів. Без зміцнення соціального захисту неможливо ані ефективне відновлення країни, ані досягнення сталого розвитку у майбутньому.

У відповідь на ці безпрецедентні виклики держава здійснила низку термінових та стратегічних кроків для підтримки населення та стабілізації функціонування соціальної системи. Зусилля зорієнтовані на формування гнучкої, цифрової та інклюзивної системи соціального захисту, здатної ефективно працювати в умовах кризи (табл.1.4).

Попри обмежені засоби та триваючі бойові дії, Україна жваво адаптує соціальну політику до умов війни. Головні вектори реформування охоплюють цифровізацію, зростання гнучкості, розширення співпраці та акцент на вразливих верствах населення. Це формує підґрунтя для стійкішої, новітньої та більш людяної соціальної системи у повоєнний час.

Важливою складовою сталого розвитку є соціальна економіка, яка відіграє ключову роль у забезпеченні справедливого розподілу ресурсів і покращенні добробуту населення. Економічна політика держави, у свою

Таблиця 1.4.

**Ключові заходи держави на стабілізацію функціонування системи
соціального захисту**

Напрямок дії	Конкретні заходи
Оцифрування соціальних послуг	Запуск реєстрації ВПО через додаток «Дія», переведення деяких виплат в онлайн-формат
Спрощення доступу до допомоги	Зменшення бюрократичних формальностей, автоматизація обчислення та нарахування допомог
Розширення категорій отримувачів	Вступ спеціальних виплат для ВПО, що постраждали від бойових дій, осіб з інвалідністю, родин загиблих
Підтримка громад на місцях	Передача частини повноважень органам місцевого самоврядування, субвенції на соціальні послуги
Співпраця міжнародними організаціями	Координація зі структурами ООН, Міжнародним комітетом Червоного Хреста, гуманітарними фондами
Захист працівників соціальної сфери	Підвищення платні, гарантування безпеки, вивчення кризовому реагуванню
Створення нових програм	Програми реінтеграції ветеранів, сприяння у працевлаштуванні, психологічна підтримка
Формування резервів соціального захисту	Закладання коштів у стабілізаційні фонди, створення «подушок безпеки» для критичних випадків

Джерело: сформовано на основі [4,9,19,45]

чергу, формує умови для розвитку соціально-спрямованої економіки, націленої на зменшення нерівності, боротьбу з бідністю та забезпечення доступу до якісних соціальних послуг. І у поєднанні, вони забезпечують стійкий розвиток суспільства, сприяють досягненню соціальної справедливості й економічного добробуту. Соціальна економіка та економічна політика в сучасних умовах мають особливе значення, оскільки процеси трансформації національної економіки відбуваються у надскладних соціально-економічних і політичних умовах, які посилюються впливом війни та зовнішніх викликів.

Соціальна економіка і економічна політика держави тісно пов'язані між собою. Успіх соціальної економіки значною мірою залежить від економічної політики, яка створює правові та фінансові умови для розвитку соціальноорієнтованих підприємств і організацій. Це передбачає податкові пільги, гранти, субсидії та інші форми підтримки. У свою чергу, соціальна

економіка сприяє зниженню соціальної напруженості, підвищенню рівня життя населення та покращенню макроекономічних показників [15].

Соціально спрямовані підприємства часто діють у сферах, які традиційно не є привабливими для комерційних фірм, проте мають велике значення для суспільства.

Зростання соціальної економіки можливе лише за умов дієвої економічної політики. Державні програми мають сприяти формуванню робочих місць (зниженню рівня безробіття та підвищенню рівня життя громадян), підтримці мікро-, малого та середнього бізнесу (фінансова підтримка, податкові пільги та інші стимули є підвалиною соціальної економіки), змінам у сфері соцзабезпечення (поліпшення системи соціального захисту сприятиме підтримці найбільш вразливих груп населення та зменшенню соціальної нерівності). Таким чином, державні вкладення у розвиток людського потенціалу, тобто вкладення в науку, охорону здоров'я та фахову підготовку, піднімуть продуктивність праці і сприятимуть загальному економічному піднесенню.

У таблиці 1.5 наведено основні показники соціальної економіки та економічної політики України за три останніх звітних роки на основі офіційних даних Міністерства фінансів України [42].

Одним із найбільш негативних наслідків війни є масова міграція громадян за кордон (яка значно зменшує кількість зареєстрованих безробітних) та мобілізація чоловіків працездатного віку до лав ЗСУ. Так, у 2024 р. кількість зареєстрованих безробітних склала майже половину від показника 2022 р. Індекс інфляції у 2022 р. сягнув позначки 126,6%, що зумовлено було руйнуванням інфраструктури (зниженням виробничих потужностей та підвищенням витрат на відновлення), порушенням ланцюгів постачання (перебоями у постачанні товарів, і як наслідок, підвищенню їх вартості) та дефіцитом товарів (зменшенням пропозиції товарів на ринку і зростанням цін на них).

Таблиця 1.5

**Основні показники соціальної економіки та економічної політики
України**

Показники	Роки			Відхилення 2023 р. до 2021 р, %
	2022.р	2023 р.	2024 р.	
Кількість зареєстрованих безробітних, тис. осіб	186,5	96,1	94,2	-49,5
Індекс інфляції, %	126,6	105,1	112,0	-
Номінальний ВВП (в фактичних цінах), млн. грн.	5191028	6537825	7658659	147,5
Реальний ВВП (в цінах попереднього року), млн. грн.	3865780	5518062	6821088	176,4
Номінальний ВВП на душу населення, дол. США	4199,7	5139,6	5389,5	128,3
Загальні видатки Державного бюджету України, млн. грн.	2705423,3	4014418,1	4486682,7	165,8
Видатки Державного бюджету України на економічну діяльність, млн. грн.	95368,4	134307,6	163133,8	171,1
Видатки Державного бюджету України на соціальний захист та соціальне забезпечення, млн. грн.	425987,0	469251,2	464734,4	109,1

Завдяки жорсткій монетарній політиці НБУ та зовнішній фінансовій підтримці, у 2023 р. вдалося пригальмувати інфляцію (105,1%). Однак у 2024 р. індекс інфляції знову збільшився до 112%

Номінальний і реальний ВВП України також через воєнні дії зазнали значних коливань. У 2022 р. обидва показники суттєво знизилися, а у 2024 р. відбулося їх зростання у порівнянні з 2022 р. відповідно на 47,5 і 76,4%. Зростання показників ВВП є результатом зусиль уряду, спрямованих на стабілізацію економіки, залучення інвестицій і підтримку населення.

Загальні видатки бюджету у зв'язку із воєнним станом зросли аж в 2,7 рази у 2023 р. порівняно з 2021 р., у 2024 р. на 65,8% порівняно з 2022р. Видатки на економічну діяльність держави, навпаки, скоротилися на чверть у 2023р. порівняно з 2021р. Проте у 2024р. порівняно з 2022р. збільшилися на 71,1%

Війна змусила уряд України значно збільшити видатки на соціальний захист населення – на 38,3% у 2023р. порівняно з 2021р. Протягом трьох років війни з 2022р. по 2024р. такі видатки збільшилися 9,1%.

Російсько-українська війна має глибокий вплив на економіку та соціальну політику держави. Незважаючи на значні виклики, уряд України зумів зберегти основні інститути соціального захисту (підтримка населення, незважаючи на складні умови). Проте є проблеми з обмеженості ресурсів і великих видатків на оборону, що стримує зростання економіки та вимагає значних фінансових зусиль. Очікується, що подальше відновлення економіки буде можливим завдяки міжнародній фінансовій допомозі, ефективним реформам для стабілізації економіки і забезпечення сталого розвитку та покращенню ситуації в регіонах, постраждалих від бойових дій.

Висновки до розділу 1

Соціальна політика є складним та багатоаспектним поняттям, яке торкається інтересів багатьох груп населення та різних сфер соціального життя. Соціальна політика передбачає забезпечення соціальної безпеки, регулювання соціальних процесів, реалізацію інтересів споживачів, створення умов для сталого людського розвитку, і займає суттєве місце в механізмі забезпечення потреб людини.

Соціальна політика є складовою внутрішньої державної політики. Вона спрямована на забезпечення добробуту громадян через надання їм змоги отримати потрібні матеріальні, культурні та духовні блага. Соціальна політика є методом державного регулювання ринкової економіки шляхом розподілу і перерозподілу суспільних благ та розбудови взаємин між працівниками при їх творенні. Вона має специфічні особливості, такі як гуманістичне спрямування, орієнтованість на розвиток особистості.

Соціальна політика держави втілюється через соціальні програми, які базуються на законодавчо-нормативній базі країни.

Соціальна політика впливає на конкурентоспроможність національної економіки, бозабезпечує розвиток людського потенціалу, покращення інвестиційно-інноваційного клімату України, соціальну стабільність та у суспільстві.

Соціальна економіка України відіграє важливу роль у формуванні справедливого суспільства та сталого економічного розвитку. Для її подальшого розвитку необхідна узгоджена економічна політика, яка сприятиме залученню інвестицій, розвитку соціально-орієнтованих підприємств і підвищенню рівня життя населення. Орієнтація на соціальну економіку дозволить не лише зменшити економічну нерівність, але й створити нові можливості для соціальної інтеграції та економічного зростання.

Розділ 2. ОСНОВНІ ІНСТРУМЕНТИ РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ

2.2. Державні соціальні стандарти - основний інструмент реалізації державної соціальної політики

Державні соціальні стандарти є ключовим інструментом соціальної політики, оскільки вони встановлюють мінімальні гарантії забезпечення громадян у різних сферах (доходи, освіта, охорона здоров'я, житло, послуги), базуючись на прожитковому мінімумі, і через них держава реалізує свою мету - забезпечити добробут, задовольнити потреби та інтереси населення. Ці стандарти перетворюють цілі соціальної політики на конкретні, вимірювані показники, такі як мінімальна зарплата, пенсія та соціальні допомоги.

Терміни «соціальний стандарт» та «соціальні гарантії» визначено в Законі України «Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії», згідно з яким «соціальні стандарти» постають як встановлені законами та іншими нормативно-правовими актами соціальні норми і нормативи, за якими визначають рівні основних соціальних гарантій [18].

Метою встановлення державних соціальних стандартів і нормативів є:

- визначення механізму реалізації соціальних прав та державних соціальних гарантій громадян, передбачених Конституцією України;
- визначення пріоритетів державної соціальної політики щодо забезпечення потреб людини в матеріальних благах і послугах та фінансових ресурсів для їх реалізації;
- визначення та обґрунтування розмірів видатків бюджетних коштів і коштів соціальних фондів на соціальний захист і забезпечення населення та утримання соціальної сфери.

В сучасних умовах особливої уваги в Україні набуло підвищення соціальних нормативів та забезпечення соціальних гарантій як передумови формування гідного рівня добробуту. Сучасний розвиток соціального

захисту в Україні вразливих верств населення передбачає формування соціальних нормативів та визначення на їх основі обґрунтованих розмірів державних соціальних виплат. Основною функцією соціальних нормативів є стримування негативного впливу можливих соціальних ризиків. Рівень соціального захисту визначається відповідністю фактичного рівня забезпеченості вразливих верств населення існуючим соціальним нормативам і стандартам.

Відповідно до ст. 6 Закону України «Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії», базовим державним соціальним стандартом є прожитковий мінімум, встановлений законом, на основі якого визначаються державні соціальні гарантії та стандарти у сферах доходів населення [18].

Розраховується прожитковий мінімум із застосуванням нормативного методу, що полягає у визначенні вартості прожиткового мінімуму через мінімальний споживчий кошик (набір харчів, непродовольчих виробів та набір послуг). Його величину встановлюють для кожної соціальної та демографічної групи, а також для певних посад окремо (табл. 2.1).

Таблиця 2.1

Прожитковий мінімум в Україні у 2021-2024 роках, тис. грн.

Дата	Загальний показник	Діти до 6 років	Діти від 6 до 18 років	Працездатні особи	Особи, що втратили працездатність
01.01.2021	2189	1921	2395	2270	1769
01.01.2022	2393	2100	2618	2481	1934
01.01.2023	2589	2272	2833	2684	2093
01.01.2024	2920	2563	3196	3028	2361

Джерело: складено автором на основі [47].

За останні 4 роки зростання прожиткового мінімуму не було таким активним і становить лише 731 грн., або 33,4%. Станом на 1 січня 2021 року прожитковий мінімум для працездатних осіб становив 2270 грн., а станом на 1 січня 2024 він складає 3028 грн. для працездатних осіб. У межах прожиткового мінімуму, встановленого для працездатних осіб, проводять індексацію зарплати.

Відповідно до Закону України «Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії», основними державними соціальними гарантіями є: мінімальний розмір заробітної плати; мінімальний розмір пенсії за віком; неоподатковуваний мінімум доходів громадян; розміри державної соціальної допомоги та інших соціальних виплат [18]. Станом на сьогодні розмір мінімальної заробітної плати визначається Верховною Радою України за поданням Кабінету Міністрів України при ухваленні Державного бюджету. В основу обчислення розміру мінімальної заробітної плати покладено розмір прожиткового мінімуму.

Таблиця 2.2

Розмір мінімальної заробітної плати в Україні у 2014-2024рр.

Дата введення	Мінімальна заробітна плата на місяць, грн	Мінімальна заробітна плата на год, грн.
з 01.01.2021 р.	6000	36,11
з 01.12.2021 р.	6500	39,12
з 01.10.2022 р.	6700	40,46
з 01.01.2023 р.	6700	40,46
з 01.01.2024 р.	7100	42,60
з 01.04.2024 р.	8000	48,00
з 01.01.2025 р.	8000	48,00
з 01.01.2026 р.	8647	52,00

Джерело: побудовано на основі даних Міністерства фінансів України [42].

Із наведених даних бачимо, що зростання мінімальної заробітної плати за відповідний період було не стабільним. Розмір мінімальної заробітної плати у 2024 році порівняно з 2023 роком зріс на 19,4%; порівняно з 2021 роком – на 33,3%. Зважаючи на рівень інфляції та воєнний стан в країні, зростання цін та інші чинники, мінімальна заробітна плата практично не виконує свої основні функції.

Проте, зрозуміло, що встановлений у 2024 рівень мінімальної заробітної плати тепер не може задовольнити потреби працездатних громадян. За таких обставин платня втрачає свою мотиваційну функцію щодо забезпечення поновлення робочої сили і поштовху до вискоєфективної праці.

На рисунку 2.1 відображено динаміку мінімальної зарплати в Україні протягом 2021-2024 рр. [32].

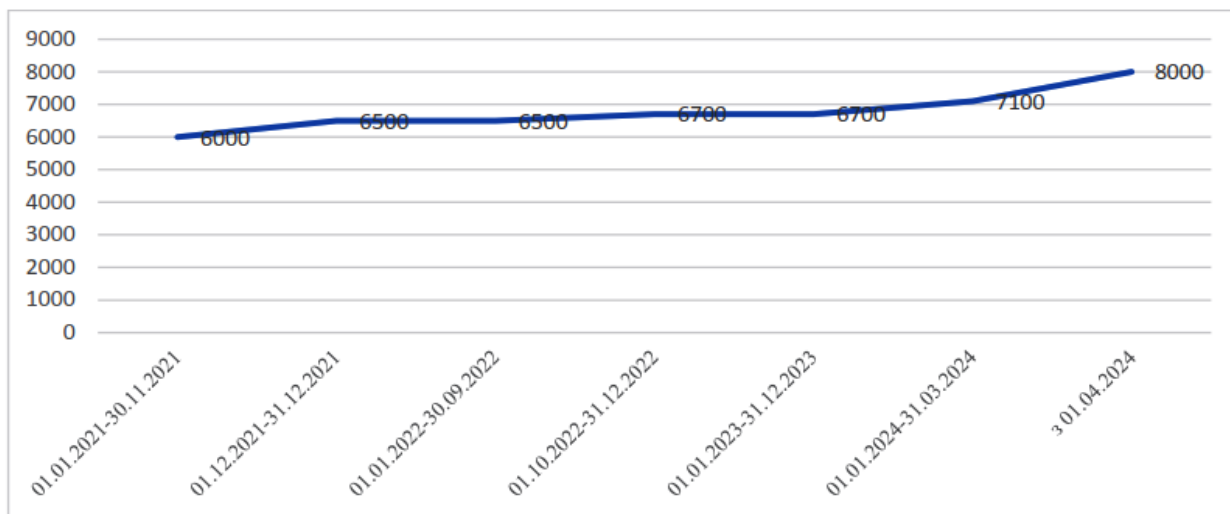

Рис. 2.1. Динаміка мінімальної зарплати в Україні протягом 2021-2024 р.р., грн
Джерело: [32].

Важливо розуміти, що сутність мінімальної зарплати в нашій державі, окрім основної функції - мотивації до участі у трудовому процесі безробітних, також виступає як реакція на стимул у вигляді економічних і соціальних зрушень суспільстві. Зрушень в умовах війни в Україні з лютого 2022 р. було достатньо, що спричинило доволі стрімкому піднесенню «мінімалки». Водночас потрібно розуміти, що впровадження змін щодо підвищення мінімальної зарплати спричиняє намагання деяких підприємств перейти у «тінь» через збільшення витрат на одного працівника. Отже, і ще одним напрямом, який як напрям і не входить до складу заходів соціальної політики, але є дуже важливим для розвитку як держави загалом, так і громадян окремо, є проведення «детінізації» економіки.

Але слід зазначити, що практика провідних країн полягає у тому, щоб забезпечити умови для існування достатнього рівня середньої зарплати. Більшість людей не бажає отримувати «мінімалку», що зумовлено наявністю амбіцій, а роль держави полягає у тому, щоб допомагати громадянам це

реалізувати. Тому проаналізуємо динаміку середньої зарплати в Україні протягом 2024 року (рис. 2.2) [42]

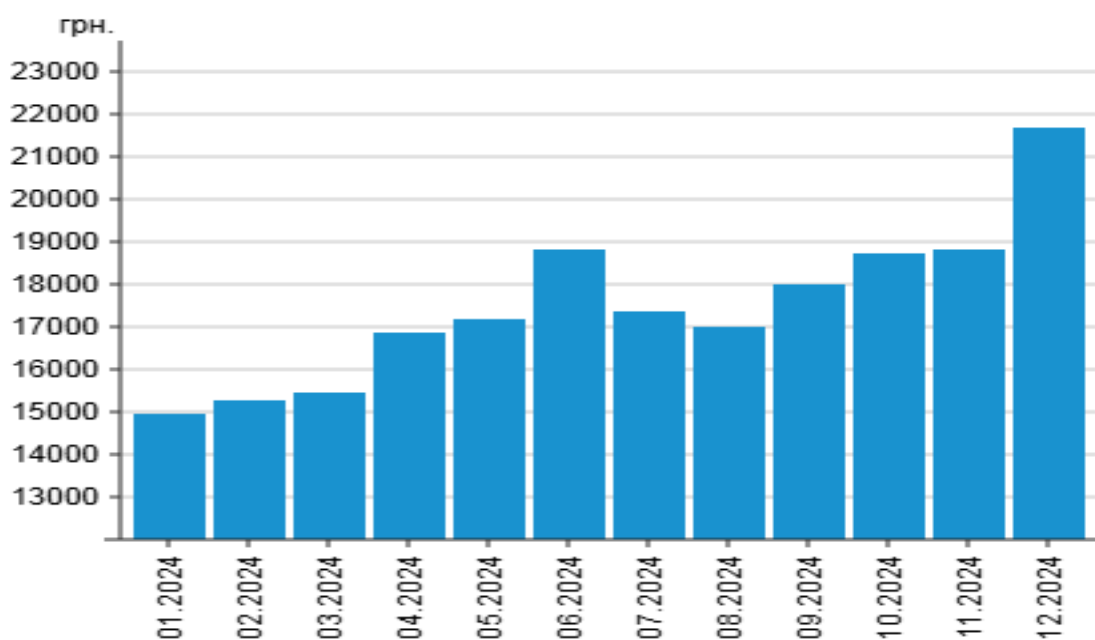

Рис. 2.2. Динаміка середньої зарплати в Україні протягом 2024 р., грн
Джерело: [42]

Співвідношення середньої і мінімальної заробітної плати, співвідношення мінімальної заробітної плати і прожиткового мінімуму за період характеризувалися відчутними коливаннями, що зумовлено різною інтенсивністю зростання цих соціально-економічних показників (табл.2.3).

Номінальна середньомісячна заробітна плата, нарахована на одного штатного працівника у 2024 р., порівняно з 2021 р. підвищилася лише на 21,4% і становила 14974 грн., чим значно перевищила розмір мінімальних стандартів і гарантій, які діяли в 2024 р., зокрема: в 2,34 раза розмір мінімальної заробітної плати (7100 грн.). Однак за 2022-2024 рр. простежується дуже повільне зростання середньомісячної зарплати (на 2,7%) і мінімальної зарплати (на 9,2%).

Спостерігається занадто великий розрив між рівнем мінімальної оплати праці та прожиткового мінімуму для працездатних осіб - 234% у 2024р. Це свідчить про неадекватність упроваджених у країні соціальних стандартів і

Співвідношення мінімальної заробітної плати, прожиткового мінімуму та середньої заробітної плати в Україні у 2021 - 2024 рр.

Роки (з 1 січня відповідного року)	Прожитковий мінімум для осіб працездатного віку, грн (в середньому за рік)	Середня заробітна плата, грн	Співвідношення середньої заробітної плати до прожиткового мінімуму	Мінімальна заробітна плата, грн (в середньому за рік)	Співвідношення мінімальної заробітної плати до прожиткового мінімуму	Співвідношення мінімальної та середньої заробітної плати
2021	2270	12337	5,43	6000	2,64	0,48
2022	2600	14577	5,60	6500	2,50	0,44
2023	2684	12644	4,71	6700	2,49	0,52
2024	3028	14974	4,94	7100	2,34	0,47

Джерело: складено автором на основі [10].

гарантій.

Важливим є співвідношення мінімальної заробітної плати із її середнім рівнем, тобто індекс Кейтца. Відповідно до висновків експертів Євросоюзу дана величина повинна бути на рівні 2,5:1, або 35 - 40% від суми середньої оплати праці. Вважається, що менше співвідношення призводить до втрати стимулів до праці, а більше - до зростання рівня диференціації доходів населення. Україна має найменше співвідношення - 2,1:1.

Якщо проаналізувати дане співвідношення між регіонами України, наприклад, між найменшим (Чернівецька область) і найбільшим (м. Київ), то розрив даного показника складає 200%. Це означає, що встановлення мінімальної оплати праці для всіх регіонів України на рівні однієї величини, економічно неефективно та недоцільно.

Мінімальний розмір пенсії обраховується на підставі рівня мінімальної заробітної плати, щосклався, та прожиткового мінімуму. Для переважної більшості осіб похилого віку винятковим джерелом для існування є пенсія.

У 2021 році мінімальна пенсія за віком в Україні змінювалась: з 1 січня вона становила 2400 грн, а з 1 грудня 2021 року збільшилася до 2600 грн, що було 40% від тодішньої мінімальної зарплати (6500 грн). У 2022 році мінімальна пенсія також змінювалась: з 1 січня - 1934 грн., з 1 липня - 2027 грн., а з 1 грудня - 2093 грн, що відповідало прожитковому мінімуму. У 2023 році на початок року вона становила 2093 грн., але після березневої індексації 2023 року, зросла до 3120 грн. У 2024 році мінімальна пенсія за віком в Україні залежить від віку, стажу та працевлаштування, зростала з 2840 грн (з 1 січня) до 3370 грн (з 1 березня). Порівняно з 2021 роком мінімальна пенсія у 2024р. зросла на 770 грн., або на 29,6%, а порівняно з 2022 роком відповідно на 1277 грн., або на 61%.

Середній розмір виплат по Україні в місяць становив у 2021 році – 3991,5 грн, у 2022 році - 4622,6 грн, у 2023 році – 5311,44 грн, а на 01.10.2024р. - 5851,86 грн. У 2024 році середня пенсія порівняно з 2021 роком зросла на 1860,36 грн., або на 46,6 %, порівняно з 2022 роком – на 1229,26 грн., або на 26,6%. Це є хорошими показниками, але не достатніми, оскільки на 01.10.2024 року середній розмір пенсійної виплати становить 5851,86 і це менше за мінімальну заробітну плату (8000 грн.).

Варто відзначити, що співвідношення середньої і мінімальної заробітної плати та середньої і мінімальної пенсії за період характеризувалися відчутними коливаннями, що зумовлено різною інтенсивністю зростання цих соціально-економічних показників (табл. 2.4).

Динаміка зростання мінімальної зарплати і мінімальної пенсії ідентична, що вказує на дотримання принципу випередження зростання розміру заробітної плати порівняно з пенсійним забезпеченням. Динаміка співвідношення середньомісячної зарплати до середнього розміру пенсії свідчить про нерівномірність динаміки пропорцій основних економічних параметрів для працездатного і непрацездатного населення. Найбільший розрив між зарплатою і пенсією спостерігався в 2022 р. (2,21 разів),

Середньомісячна заробітна плата, пенсії, їхні співвідношення з державними мінімальними стандартами та гарантіями за 2021 - 2024 рр.

Роки	Середньо-місячна зарплата, грн.	Середньо-місячна пенсія, грн.	Мінімаль-на зарплата, грн.	Мінімаль-на пенсія, грн.	Співвідношення середньої і мінімальної зарплати, разів	Співвідношення середньої і мінімальної пенсії, разів
2021	12337	3991,5	6500	2600	1,89	1,54
2022	14577	4622,6	6700	2093	2,18	2,21
2023	12644	5311,44	6700	3120	1,89	1,70
2024	14974	5851,86	7100	3370	2,10	1,74

Джерело: складено автором на основі [10].

найменший в 2021 р. – 1,54 разів. Зокрема, при порівняльному аналізі середньої заробітної плати і середньої пенсії видно зменшення розриву між показниками матеріального добробуту найманих працівників та особами пенсійного віку.

Одним із найсуттєвіших завдань соціальної політики держави на сучасному етапі є створення дієвої та ефективної системи соціального забезпечення населення, яка не лише слугує засобом наближення до міжнародних стандартів добробуту, але є потужним інструментом соціальної допомоги, здобуття соціальної справедливості та суспільної гармонії.

2.2. Основні тенденції соціальних видатків зведеного бюджету України під час дії воєнного стану в країні

Головний напрямок соціальної політики демократичної країни - зменшення та усунення диспропорцій у суспільстві, формування розбудованої системи соціального забезпечення, розвиток соціальної сфери з наданням сервісів високої якості. Озброївшись стратегічним прагненням нашої держави до європейської інтеграції, Україна має бути «соціальною державою», для якої притаманний високий ступінь соціальної захищеності

населення, досягнути якого можна за умов впровадження вивіреної та дієвої соціальної політики.

Важливою умовою для здійснення державою соціальної політики є наявність значної ресурсної бази. До найбільш критично важливих ресурсів належать фінансові.

Існує значна різниця в рівнях видатків на соціальний захист між країнами з високим та низьким рівнем доходу [87]. Країни з високим рівнем доходу, зазвичай виділяють більший відсоток свого національного доходу на програми соціального захисту. Наприклад, у деяких країнах ОЕСР, таких як Фінляндія, Данія та Люксембург, понад 40% загальних державних видатків припадають на соціальний захист. У той час, як у країнах, таких як Південна Корея та Сполучені Штати, цей показник становить близько 20% [64].

Оцінюючи рівень соціальності зведеного бюджету України, варто провести аналіз соціальних витрат в абсолютних показниках, а також їхню частку у видатках бюджету (рис. 2.3). До соціальних витрат зараховано видатки на освіту, охорону здоров'я, соціальний захист та соціальне забезпечення (включно із соціальним захистом пенсіонерів), духовний та фізичний розвиток, а також витрати на житлово-комунальне господарство. Діяльність соціальної сфери скерована не лише на надання доступу до основних соціальних послуг, зокрема, освітніх, медичних, транспортних, забезпечення таких побутових потреб як електро-, водопостачання, опалення тощо, а також на формування умов для фізичного і духовного розвитку особистості.

Для соціальних витрат зведеного бюджету України виступає стійка тенденція до зростання. Найбільші темпи приросту були притаманні для 2016 (26,3%) та 2017 (24,1%) роках. Суттєвий приріст витрат у 2016 році був спричинений значним зростанням витрат на соціальний захист (темпи приросту склали 46,5%), у 2017 році - витрат на освіту та охорону здоров'я (відповідно 37,3% та 35,8%).

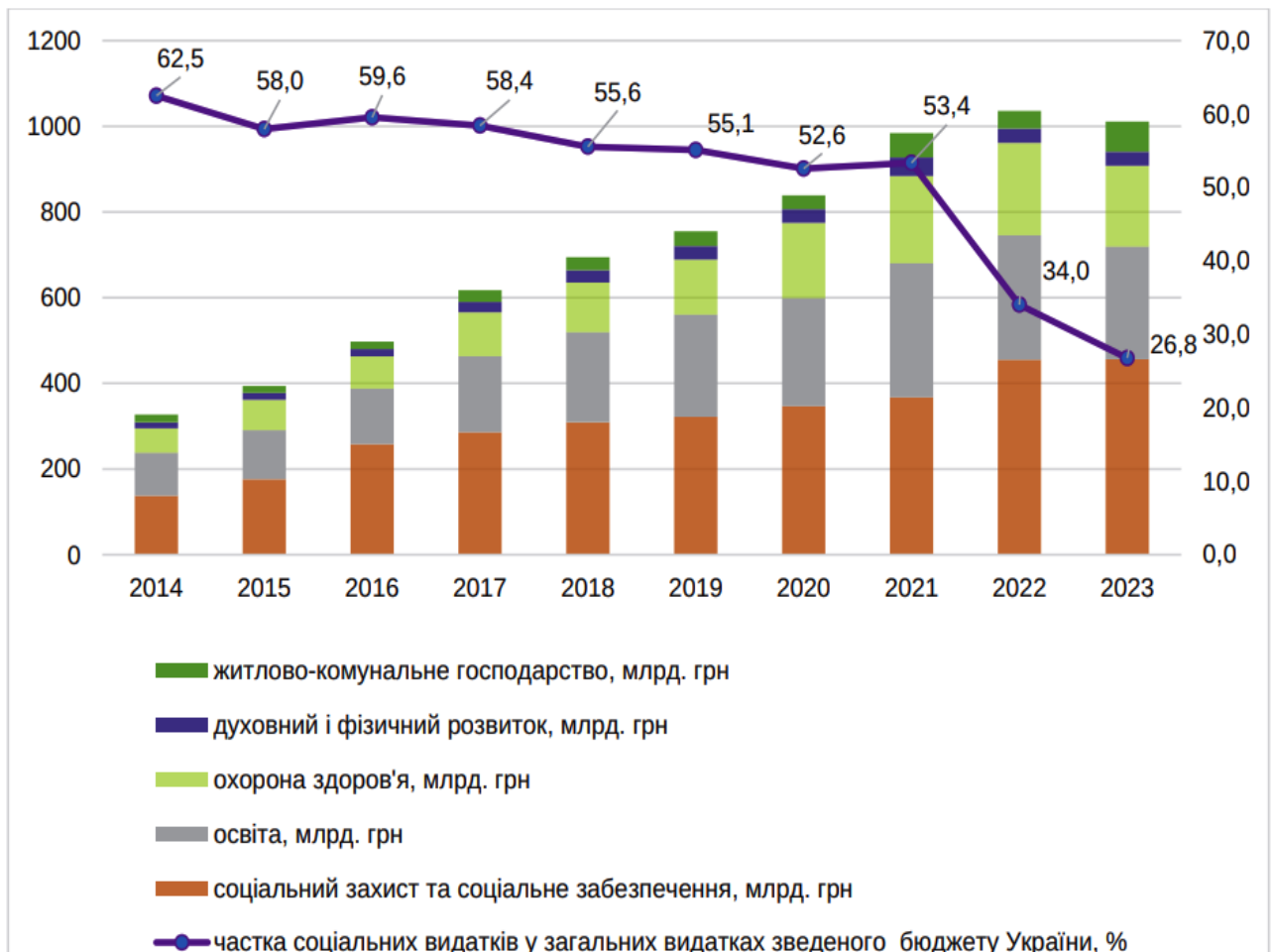

Рис. 2. 3. Соціальні видатки зведеного бюджету України за функціональною класифікацією.
Джерело: [13]

Частка соціальних витрат у витратах зведеного бюджету України у 2014-2021 роках складала більше 50% і коливалась у межах 52,6- 62,5% з наступною тенденцією до її помітного скорочення. У 2022 та 2023 роках зазначений показник становив відповідно 34% та 26,8% витрат зведеного бюджету України [13].

Надзвичайно високий рівень впливу на показники соціальних витрат мали події 2022 року, які стали наслідком початку повномасштабної війни та потреби спрямування коштів на сферу оборони. Також спричинила падіння показників девальвація національної валюти.

Для отримання більшої інформативності щодо соціальності зведеного бюджету України, необхідно, в рамках оцінки бюджетних витрат за функціональною класифікацією, звернути увагу на окремі ключові напрямки соціальної політики держави, а саме: соціальний захист та соціальне забезпечення, охорона здоров'я та освіта, духовний та фізичний розвиток, житлово-комунальне господарство.

У зв'язку з цим пропонуємо проаналізувати загальну тенденцію цих напрямків у розрізі часток від загальних бюджетних витрат за останні роки (таблиця 2.5). Це зумовлює доцільність дослідження порівняння структури видатків бюджету України у 2021 р. (останній рік до повномасштабного вторгнення), 2022 -2024 рр. Особливу увагу приділимо видаткам у напрямки, що пов'язані з охороною здоров'я, освітою, розвитком ринку праці, створенням можливостей для розкриття підприємницьких здібностей та творчого потенціалу населення.

Можемо відзначити, що загальний рівень видатків соціальної сфери характеризувався коливаннями протягом усього періоду спостереження із загальною тенденцією до зменшення, що є наслідком зростання видатків за іншими статтями, зокрема, на економічну діяльність, громадський порядок, безпеку, судову владу тощо. Зростання показника у сфері охорони здоров'я відбулося у 2020 та 2021 роках, що пов'язано з наслідками пандемії та пов'язаним із ним суттєвим збільшенням рівня бюджетних видатків на цю сферу. Разом із початком повномасштабної війни відбулося значне скорочення показників частки видатків на соціальну сферу, що охарактеризувалося найнижчими показниками за останні роки. Однак рівень падіння витрат на соціальний захист був меншим, що пов'язано з її важливістю для підтримки населення в рамках дії воєнного стану.

У табл. 2.5 представлено структуру видатків бюджету України за 2021-2024рр. Якщо розглядати структуру видатків державного бюджету України у 2021 р., то найбільша частка припадає на такі напрями, як «Соціальний

Таблиця 2.5

Структура соціальних видатків бюджету України за 2021-2024 рр.

Напрямок видатків	2021р.		2022р.		2023р.		2024р.	
	Обсяг, млрд грн	Частка, %	Обсяг, млрд грн	Частка, %	Обсяг, млрд грн	Частка, %	Обсяг, млрд грн	Частка, %
Загальнодержавні функції	206,6	13,87	201	7,47	296,3	7,38	374,3	8,34
Оборона	127,5	8,56	1142,5	42,24	2097,5	52,25	2304,5	51,36
Економічна діяльність	180,9	12,14	95,4	3,53	134,3	3,35	163,1	3,64
Громадський порядок, безпека та судова влада	174,4	11,70	443,3	16,39	574,2	14,31	692,7	15,44
Охорона навколишнього природного середовища	8,2	0,55	4,7	0,17	5,2	0,13	9,5	0,21
Житлово-комунальне господарство	0,2	0,01	0,5	0,02	8,4	0,21	7,5	0,17
Охорона здоров'я	170,5	11,44	184,3	6,81	179,2	4,47	201,4	4,49
Духовний та фізичний розвиток	15,9	1,07	11,0	0,41	11,8	0,29	16,2	0,36
Освіта	63,8	4,28	58,5	2,16	60,5	1,51	64,7	1,44
Соціальний захист та соціальне забезпечення	339,3	22,77	425,9	15,75	469,2	11,69	464,7	10,36

Джерело: [49-52].

захист та соціальне забезпечення» (22,77%), «Загальнодержавні функції» (13,87%) та «Економічна діяльність» (12,14%). У рамках дослідження видатків напряму соціальної політики слід відзначити доволі незначні частки, що припадають на категорії «Духовний та фізичний розвиток» (1,07%) та «Освіта» (4,28%). Відносно високу частку інвестування публічних фінансів у категорії «Охорона здоров'я» (11,44%) можна пояснити витратами держави на боротьбу з пандемією COVID-19.

Суттєві трансформації почалися у 2022 р. у зв'язку з початком повномасштабного вторгнення росії і тенденції продовжуються у 2023р. і у 2024 р. Найбільші частки стали припадати на категорії «Оборона»,

«Громадський порядок, безпека та судова влада», «Соціальний захист та соціальне забезпечення». Так видатки на оборону збільшилися до 42,24% порівняно з 2021 р., причому зростання приблизно у п'ять разів по обсягах частки і приблизно у дев'ять разів – за грошовим еквівалентом. У 2023р. і у 2024 р. видатки на оборону продовжували зростати до до 52,25% у 2023р. і до 51,36% у 2024 р. Видатки на «Громадський порядок, безпека та судова влада» збільшилися до 16,39% у 2022р., у 2023 р. скоротилася за часткою на 2,08% та виросла за обсягами фінансування на 131 млрд. грн., у 2024 р. знову збільшилися до 15,44 % або на 118,5 млрд. грн. Частка на «Соціальний захист та соціальне забезпечення» у 2022р. складає 15,75% і скоротилася до 10,36% у 2024р., але виросла за обсягами фінансування на 38, 8 млрд. грн. порівняно з 2022 р. Пояснюються ці видатки тим, що вони спрямовані на оборону держави.

Скорочення частки категорії «Охорона здоров'я» з 11,44% у 2021 р. до 6,81% у 2022 р. і до 4,49% у 2024 р. , але це не свідчить про скорочення витрат у грошовому еквіваленті: у 2021 р. було витрачено 170,5 млрд. грн., у 2022 р. – 184,2 млрд. грн., у 2024 р. – 201,4 млрд. грн. Це говорить про те, основа здорової нації – охорона здоров'я все таки поступово розвивається.

Продовжується скорочення видатків категорій, що визначають соціальну політику держави, таких як «Духовний та фізичний розвиток» до 0,36% у 2024 р. та «Освіта» до 1,44%., але при цьому спостерігається невеличке зростання у фінансуванні – відповідно на 0,3 млрд. грн. і на 0,9 млрд. грн.

Підсумовуючи тенденції видатків бюджету України протягом періоду 2021-2024 рр., можна стверджувати про вимушену орієнтацію на військові витрати і зменшення підтримки соціальних векторів.

Таким чином, ми можемо констатувати, що зміни останніх років характеризуються доволі несприятливими напрямками у суспільній площині. Незважаючи на суттєвий рівень збільшення соціальних витрат під

час пандемії, з початком повномасштабних бойових дій значна частина коштів була перенаправлена на потреби галузі захисту та гарантування безпеки. Цифри частки соціальних витрат у 2024 році вказують на те, що ця динаміка матиме продовження: їхня частка у витратах зведеного кошторису України ще більше зменшилася, а витрат на оборону зросла та сягнула 51,36%. Також треба брати до уваги, що ця обстановка триватиме і в прийдешніх роках через потребу у впорядкуванні витрат у певних аспектах бюджетної стратегії, за винятком обороноспроможності. Це робиться задля забезпечення її дієвого виконання та максимального зменшення рівня бюджетного дефіциту, особливо зважаючи на небезпеку зниження обсягу іноземної допомоги.

Важливим завданням держави є забезпечення збалансованого розвитку суспільних інститутів з метою проведення структурних змін у фінансуванні соціальної сфери.

Соціальний захист і соціальне забезпечення до 2016 року був найбільшою статтею видатків зведеного бюджету як в Україні, так і в країнах ЄС. В середньому, в 27 країнах ЄС видатки за цією статтею становили в 2021 році 39,9%, коливаючись від 44,3%, 42% та 43,1% у Фінляндії, Люксембурзі та Італії відповідно до 29,0%, 27,1% та 25,2% в Хорватії, Угорщині та Мальті відповідно. В країнах ЄС, що прийняли після повномасштабного вторгнення найбільше біженців з України, а саме Німеччина - 1,2 млн. осіб, Польща - 0,96 млн. осіб, Чехія - 0,37 млн. осіб, видатки на соціальний захист і соціальне забезпечення становлять, відповідно, 40,8%, 39,2% та 29,3% державних видатків [79].

Загальні видатки на соціальні виплати в ЄС у 2022 році досягли 4 307 млрд.євро, що на 3% більше, ніж у 2021 році. У 2022 році видатки на соціальні виплати зросли майже в усіх країнах ЄС. Виняток становили Мальта, де він знизився на 5% та Ірландія, де у відсотках ситуація не змінилася порівняно з 2021 роком. Найбільший приріст між 2021 і 2022

роками (вимірюваний у національних валютах) було зафіксовано в Болгарії (+28% порівняно з 2021 роком), Кіпрі (+18%) та Угорщині (+10%), тоді як найменше зростання було зафіксовано в Австрії (+1%), Франції, Данії, Словаччині, Фінляндії та Німеччині (в середньому +2%). У той час як видатки на соціальний захист у національних валютах зросли в більшості країн ЄС, аналізуючи видатки у відсотках від ВВП, дані демонструють зниження у 2022 році. Це пояснюється тим, що ВВП зріс більше, ніж видатки на соціальні виплати в результаті «ефекту відскоку» від негативних наслідків пандемії COVID-19. Загалом, у 2022 році видатки на соціальний захист становили 27,2% ВВП ЄС, що на 1,5% менше, ніж у 2021 році [79].

В Україні, загалом, за період 2010 - 2023 років витрати зведеного бюджету на соціальний захист та соціальне забезпечення значно зросли в абсолютному виразі - зі 104,5 млрд. грн. у 2010 році до 529,3 млрд. грн. у 2023 році. Найбільше зростання витрат відбулося у 2016 році та 2022 році - +82 млрд. грн. та +87,9 млрд. грн. Збільшення абсолютного обсягу витрат на соціальний захист та соціальне забезпечення в інші роки становило, в середньому, +20 млрд. грн. на рік. Частка витрат на соціальний захист та соціальне забезпечення у структурі витрат зведеного бюджету найбільше значення мала у 2013 році та 2016 році - 28,7% та 30,6%, відповідно. У 2023 році частка витрат помітно зменшилася і становила 15%, що є найнижчим показником за період 2010-2023 років. Загалом, негативна тенденція витрат на соціальний захист та соціальне забезпечення у структурі витрат зведеного бюджету почала фіксуватися з 2017 року, коли порівняно з 2016 роком витрати зменшилися на 3,9% і продовжувала падати, усередньому, на 3,5% щороку, до 2023 року. У 2021 році спостерігалось найменше значення витрат на соціальний захист та соціальне забезпечення у ВВП України -

6,7%, у 2022 та 2023 роках цей індикатор становив близько 8,8 та 8,6%, відповідно (рис. 2.4) [29].

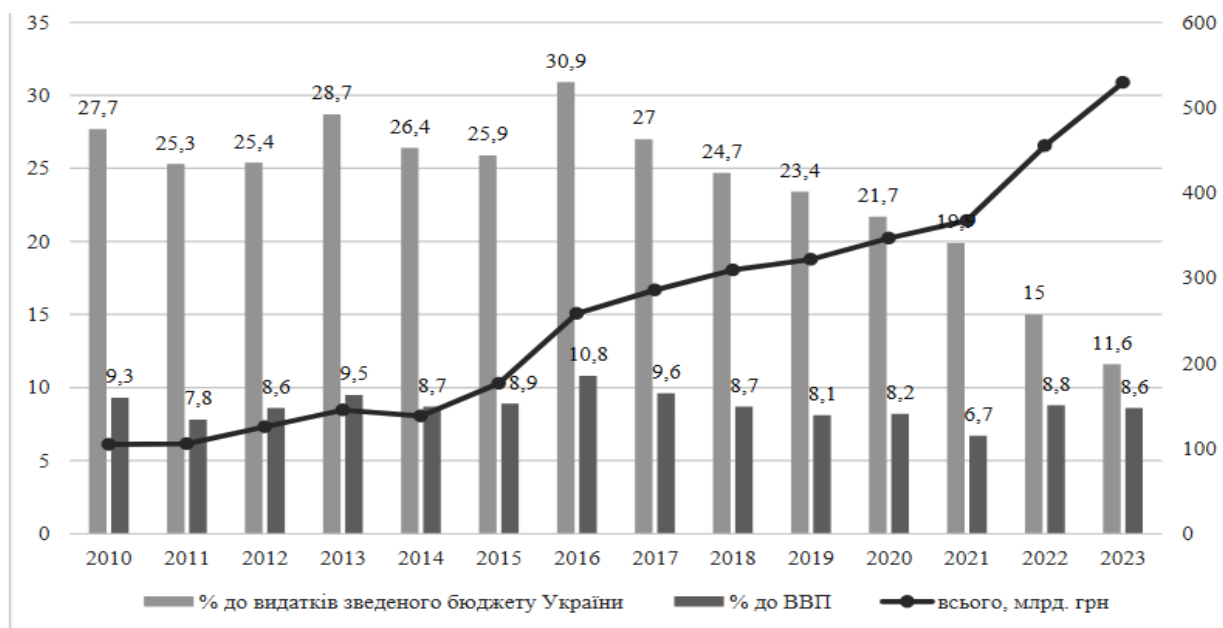

Рис. 2.4. Динаміка видатків зведеного бюджету України на соціальний захист та соціальне забезпечення

Джерело: [79].

Невелика частка витрат на соціальний захист та соціальне забезпечення у ВВП України порівняно з країнами ЄС та помірні обсяги цих витрат на особу, наявність значного переліку соціальних пільг та відсутність дієвого механізму адресності їх надання, випадки зловживання при призначенні пільг та соціальних виплат спричиняє низьку дієвість видатків, виконання системою соціального захисту в Україні не усіх покладених на неї завдань. Протягом 2018-2023 років фактичне виконання завдань із фінансування соціального захисту різнилося від планових показників. Відхилення фактичних показників від планових спостерігалося за усіма складовими витрат на соціальний захист та соціальне забезпечення з державного бюджету, місцевих бюджетів, а це означає, що відхилення від планових показників фінансування є особливістю бюджетної політики України протягом 2018-2023 років. [43]. Окрім практики відхилення фактичних

показників фінансування від планових, відомою є проблема низької дієвості витрачання фінансових ресурсів. При цьому проблема полягає не в обсягах фінансування, а в розподілі часток фінансування в середині розділів функціональної класифікації. Крім того, видатки на соціальний захист та соціальне забезпечення потребують перегляду у напрямі збільшення в межах функціональної класифікації видатків на захист безробітних та соціальне забезпечення ветеранів війни (табл. 2.6).

Таблиця 2.6

Структура видатків зведеного бюджету України на соціальний захист та соціальне забезпечення

Видатки	2018р.	2019р.	2020р.	2021р.	2022р.	2023р	2024р
Соціальний захист та соціальне забезпечення, у тому числі	100	100	100	100	100	100	100
Соціальний захист на випадок непрацевдатності	5,21	5,81	1,17	2,01	0,95	1,22	1,69
Соціальний захист пенсіонерів	51,05	59,43	61,24	57,70	53,61	55,65	55,19
Соціальний захист ветеранів війни та праці	3,31	3,07	0,65	0,63	0,45	0,58	1,06
Соціальний захист сім'ї, дітей та молоді	13,54	13,70	0,63	0,79	0,47	5,31	5,20
Соціальний захист безробітних	0,05	0,06	1,94	0,51	0,02	0,05	0,09
Допомога у вирішенні житлового питання	22,38	13,02	11,37	13,99	7,72	3,83	11,77
Соціальний захист інших категорій населення	2,99	3,17	21,20	22,28	34,32	30,46	21,26
Фундаментальні та прикладні дослідження і розробки у сфері соціального захисту	0,01	0,01	0,01	0,01	0,01	0,002	0,00
Інша діяльність у сфері соціального захисту	1,46	1,73	1,80	2,08	2,45	2,90	3,74

Джерело: сформовано на основі [43]

З огляду на суттєвий обсяг дефіциту Державного бюджету України, у 2024 році, коштом міжнародних партнерів стовідсотково профінансовано пенсії, житлові субсидії, надано підтримку дітям та малозабезпеченим родинам, особам з інвалідністю та внутрішньо-переміщеним особам [41]. Ця обставина зумовлює потребу у збільшенні рівня дієвості зазначених витрат,

адже система соціального захисту та соціального забезпечення в Україні не здійснює вагомого позитивного впливу на соціально-економічний розвиток, що вимагає не лише перегляду головних наявних засад, а й впровадження новітніх європейських методологій до діяльності у цій галузі.

2.3. Заходи Управління соціального захисту населення Білоцерківської міської ради щодо забезпечення соціального захисту малозабезпечених та соціально незахищених громадян міста в умовах дії воєнного стану

Головним чинником піднесення ефективності використання фінансових ресурсів у соціальній галузі, насамперед, на нашу думку є доцільне розмежування повноважень між рівнями влади у цій сфері. Проте варто зауважити, що передача регіональним і, зокрема, місцевим органам влади додаткових повноважень щодо фінансування витрат на соціальний захист, без забезпечення їх потрібними джерелами прибутків, може спричинити погіршення фінансового стану територіальних бюджетів та нестачі коштів для забезпечення інших, зокрема, інвестиційних цілей. Унаслідок цього регіони можуть бути змушені витратити усі доступні ресурси на фінансування примножуваних соціальних зобов'язань, що веде до недофінансування виробничого сектора та подальшого погіршення становища економічно слабких регіонів. Це, своєю чергою, не дозволяє територіальним громадам розбудовувати свою дохідну базу. Розв'язання цієї проблеми можливе лише через надання територіальним органам влади додаткових джерел доходу, які були б достатніми для фінансування їхніх обов'язків.

Управління соціального захисту населення є структурним підрозділом Білоцерківської міської ради. Метою створення та діяльності управління є забезпечення реалізації державної політики у сфері соціального захисту населення, ветеранської політики та виконання заходів із соціального захисту

населення, передбачених місцевими та обласними програмами. Станом на 01.01.2025 чисельність населення Білоцерківської громади становить 216029 осіб., серед яких 15548 - це внутрішньо - переміщені особи.

Управління утримується за рахунок коштів місцевого бюджету (табл..2.7).

Таблиця 2.7

**Виконання доходної частини бюджету Білоцерківської МТГ за
2022- 2024 р.р.**

Найменування	2022р., млн.грн.	% вико- нання	2023р., млн.грн.	% вико- нання	2024р., млн. грн.	% вико- нання
1	2	3	4	5	6	7
Доходи бюджету	2071,05	123,8	3 129, 65	104,5	2 896, 35	100,8
Видатки бюджету	1882,23	90,3	2 391, 71	92,2	2 061,54	96,2
У тому числі: соціальний захист та соціальне забезпечення	71,65	38,1	86, 17	90,4	100,72	94,5
Питома вага видатків на соціальний захист та соціальне забезпечення у видатках бюджету, %	3,8	-	3,6	-	4,9	-

Джерело: [56,57,58]

В процесі виконання бюджету за 2024 рік план доходів загального фонду було збільшено на 431млн. грн., спеціального фонду було збільшено на 92 млн.грн. Це відбулося за рахунок перевиконання плану доходів і збільшення міжбюджетних трансфертів. У видатках бюджету соціальний захист і соціальне забезпечення складає 100,7 млн. грн., або 4,9%., в тому числі порівняно з 2022р. збільшився на 29,07 млн.грн.,а питома вага відповідно на 1,1%.

Щодо фінансування заходів соціального спрямування, то Управління супроводжує бюджетні програми, виконує функції, пов'язані із призначенням державної допомоги найбільш незахищеним верствам населення. Щоденно з цією метою проводиться робота по впровадженню цілого ряду обласних та міських програм. До обласних програм належать:

Київська обласна цільова програма «Турбота» на 2021-2025 роки (Додаток А).

Головною метою Програми є виконання першочергових завдань Стратегії розвитку Київщини на період до 2027 року, зокрема – подолання злиднів, піднесення рівня матеріального забезпечення найбільш уразливих верств населення краю в частині реалізації державної політики у системі соціального захисту населення на регіональному рівні за рахунок коштів обласного бюджету. Завдання Програми - спрямування коштів місцевого бюджету на розв'язання соціальних проблем окремих категорій населення, надання адресної цільової матеріальної допомоги малозабезпеченим прошаркам населення краю (Додаток Б).

Таблиця 2.8

**Ресурсне забезпечення Київської обласної цільової Програми
«Турбота» на 2021-2025 роки, тис.грн.**

Обсяг коштів, які пропонується залучити на виконання Програми	I етап виконання Програми			II етап 2024 рік	III етап 2025 рік	Всього витрат на виконання Програми
	2021 рік	2022 рік	2023 рік			
Обсяг ресурсів, усього, у тому числі: обласний бюджет	53659,1 53659,1	12044,6 12044,6	12416,1 12416,1	12806,2 12806,2	13226,6 13226,6	104152,6 104152,6
державний бюджет	-	-	-	-	-	-
районні, міські (міст обласного підпорядкування) бюджети	-	-	-	-	-	-
бюджети сіл, селищ, міст районного підпорядкування	-	-	-	-	-	-
кошти небюджетних джерел	-	-	-	-	-	-

Джерело: [53].

Потреба в коштах для виконання заходів, передбачених Програмою, становить 104152,6 тис. грн, з яких: 104152,6 тис. грн - кошти обласного бюджету. Планується протягом дії Програми, яка розрахована на 5 років, з 2021 до 2025 року в III етапи виділяти кошти на реалізацію заходів Програми, а саме: I етап виконання Програми: 78119,8 тис. грн; 2021 рік – 53659,1 тис. грн; 2022 рік - 12044,6 тис. грн; 2023 рік – 12416,1 тис. грн; II етап виконання Програми у 2024 році - 12806,2 тис. грн; III етап виконання Програми у 2025 році – 13226,6 тис. гривень [53].

Виконання Програми сприятиме: зменшенню рівня зубожіння, покращенню матеріального стану родин громадян з інвалідністю, малечі з інвалідністю через виплату щолітньої одноразової грошової підтримки; гарантуванню виплати цільової грошової допомоги жителям Київщини, котрі потрапили у скрутні життєві умови; забезпеченню реабілітаційними послугами усіх дітей з інвалідністю, яким потрібне надання цих послуг; надаванню грошової допомоги громадським об'єднанням ветеранів та осіб з інвалідністю, робота яких є соціально орієнтованою, для виконання (здійснення) планів (ініціатив, заходів) – за підсумками конкурсу.

Друга програма - Київська обласна цільова програма соціальної підтримки в Київській області Захисників та Захисниць України на 2024-2025 роки (Додаток В).

Розробка програми зумовлене потребою забезпечення позитивних зобов'язань держави та місцевих органів перед своїми громадянами, які відстоювали конституційні засади демократії, права і свободи людини, активну благодійну, гуманістичну, громадську діяльність в Україні, самовіддане служіння Українському Народу, виявлені під час подій, пов'язаних із захистом незалежності, суверенітету і територіальної цілісності України, в тому числі під час Революції Гідності, в ході антитерористичної операції, операції Об'єднаних сил, під час здійснення заходів, необхідних для забезпечення оборони України, захисту безпеки населення та інтересів

держави узв'язк уз військовою агресією Російської Федерації проти України [23].

У Київській області з 2014 року щорічно зростає кількість громадян – Захисників та Захисниць України. Станом на 24.02.2022 в області згідно Єдиного державного реєстру ветеранів війни на обліку перебуває 24 298 осіб (з них 2527 осіб з інвалідністю внаслідок війни, тобто 10,4%). З початком повномасштабного вторгнення Російської Федерації в Україну кількість жителів Київської області, які приймають участь в бойових діях, суттєво збільшується. В подальшому передбачається збільшення зазначеної категорії ще у 1,5 - 2 рази.

Також значно зросла кількість Захисників та Захисниць України, що загинули внаслідок російської збройної агресії. Так, до 24.02.2022 кількість членів сімей загиблих (померлих) Захисників та Захисниць України складала 1130 особи. З 24.02.2022 кількість членів сімей загиблих (померлих) Захисників та Захисниць України збільшилась до 2255 осіб.

Таблиця 2.9

Ресурсне забезпечення Київської обласної цільової програми соціальної підтримки в Київській області Захисників та Захисниць України, членів сімей загиблих (померлих) Захисників і Захисниць України, а також родин Героїв Небесної Сотні на 2024-2025 роки

Обсяг коштів, що пропонується залучити на виконання Програми	Виконання Програми		Всього витрат на виконання Програми (тис. грн.)
	2024 рік	2025 рік	
1	2	3	4
Обсяг ресурсів, усього, у тому числі:	154 904,110	183 177,624	338 081,734
державний бюджет	-	-	-
обласний бюджет	154 904,110	183 177,624	338 081,734
місцевих бюджетів	-	-	-
кошти не бюджетних джерел	-	-	-

Джерело: [23].

Програма передбачає реалізацію низки заходів, скерованих на вирішення нагальних питань соціального захисту Захисників та Захисниць

України, членів їхніх сімей, підтримку їхнього належного морально-психологічного стану; а також підвищення ефективності взаємодії місцевих органів влади та створення в суспільстві атмосфери співчуття, підтримки й поважного ставлення до членів сімей загиблих та Захисників й Захисниць України.

Загальна потреба в коштах для виконання заходів, передбачених Програмою, становить 338 081,734 тис. грн, з яких 338 081,734 тис. грн - кошти обласного бюджету. Планується протягом дії Програми, що розрахована на 2 роки, виділити на реалізацію заходів 338 081,734 тис. грн відповідно до реальних можливостей обласного бюджету, а саме в 2024 році – 154 904,110 тис. грн, 2025 році – 183 177,624 тис. гривень.

Що стосується місцевих програм, то управління соціального захисту щорічно проводить виплати за кошти місцевого бюджету. У 2024 р. на здійснення заходів та виконання програм міської територіальної громади було виділено 43,4 млн. грн. (табл.2.10).

Серед значної кількості програм, потрібно звернути увагу, по-перше, на Програму соціального забезпечення «Турбота» на 2023-2025 роки, завданням якої є спрямування коштів місцевого бюджету на вирішення соціальних питань окремих верств населення, надання цільової матеріальної допомоги малозабезпеченим прошаркам міста. На Програму «Турбота» у 2024 році із місцевого бюджету виділено 13,4 млн. грн., а саме:

1) вирішення нагальних питань матеріального, медичного, соціально-побутового забезпечення різних категорій мешканців міської територіальної громади шляхом надання грошової допомоги - 6 415 046 грн;

2) надання щомісячної часткової компенсації відшкодування оплати житлово-комунальних послуг родинам загиблих (померлих) Захисників і Захисниць України - 2 372 279 грн;

Таблиця 2.10.

Соціальний захист та соціальне забезпечення населення Білоцерківської МТГ за 2023- 2024 рр.

Найменування видатків	2023 р., грн.	Виконання, %	2024 р., грн.	Виконання, %
Здійснення заходів та виконання програм міської територіальної громади - всього, у тому числі:	40 037 106	84,3	43 364 712	91,6
Програма соціальної підтримки «Турбота» на 2023-2025 роки	10 168 503	88,4	13 366 060	96,9
Програма підтримки Захисників і Захисниць України на 2023-2025 роки	3 991 219	65,9	11 395 533	89,2
Програма соціальної підтримки осіб з обмеженням життєдіяльності на 2024-2026 роки	746 637	72,9	1 630 965	74,1
Програма надання окремих видів пільг на 2024- 2026 роки	2 950 482	71,2	2 867 668	78,7
Програма інтеграції внутрішньо переміщених осіб на 2024-2026рр.	1 002 513	63,1	1 149 735	85,2
Програма фінансової підтримки ветеранських організацій та громадських організацій соціального спрямування на 2024-2026рр.	1 220 853	86,8	1 189 693	82,2
Програма сприяння соціальному становленню та розвитку молоді, підтримки сім'ї на 2021-2023 роки та на 2024 рік	1 204 680	83,2	1 190 521	99,2
Комплексна програми всебічного розвитку дітей та молоді з особливими освітніми потребами, у тому числі з аутизмом і синдромом Дауна, та підтримки їх сімей на 2024-2026 роки	488 000	100,0	499 997	100,0
Комплексна програми забезпечення прав дітей та підтримки сімей з дітьми в Білоцерківській міській територіальній громаді на 2023-2025 роки	39 332	82,9	433 009	98,5
Програма оздоровлення та відпочинку дітей Білоцерківської міської територіальної громади на 2024- 2026 роки	305 392	93,4	1 927 200	99,9
Програма розвитку системи освіти Білоцерківської міської територіальної громади на 2021- 2025 роки	39 820	44,0	764 546	95,6

3) надання одноразової грошової допомоги родинам загиблих (померлих) Захисників та Захисниць України з нагоди Дня пам'яті захисників України - 1 646 880 грн;

4) надання міської стипендії особам, які удостоєні звання «Почесний громадянин міста Біла Церква», «Почесний громадянин Білоцерківської міської територіальної громади», а також дружинам померлих громадян, яким було присвоєно звання «Почесний громадянин міста Біла Церква» - 502 240 грн, та інші [58].

На Програму підтримки Захисників і Захисниць України на 2023-2025 роки витрачено 11,4 млн.грн., які були спрямовані на:

1) надання діючим військовослужбовцям, ветеранам війни та членам родин загиблих (померлих) Оборонців України грошової допомоги на відшкодування витрат для проведення лікування, реабілітаційних послуг та на проведене лікування в усіх лікувальних комунальних підприємствах БМТГ - 1 062 690 грн,

2) надання ветеранам війни та членам родин загиблих (померлих) Захисників України одноразової матеріальної допомоги для проведення складних хірургічних операцій - 720 253 грн,

3) надання щомісячної міської стипендії у розмірі 3 000 грн дітям загиблих (померлих) Захисників України, яким встановлено статус згідно статті 10 Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту», на період навчання у військових закладах, але не довше ніж до досягнення ними 23 років - 57 000 грн,

4) відшкодування витрат за організацію та проведення поховання військовослужбовців, резервістів, військовозобов'язаних, добровольців сил територіальної оборони, які загинули (померли) під час захисту незалежності суверенітету та територіальної цілісності України - 2 246 487 грн,

5) надання одноразової грошової допомоги членам родин загиблих (померлих) Захисників України першого ступеня споріднення на

встановлення пам'ятних знаків та додаткове облаштування пам'ятних знаків на могилах загиблих (померлих) - 887 500 грн,

б) надання одноразової матеріальної допомоги діючим військовослужбовцям з числа осіб, один з батьків яких загинув захищаючи Батьківщину до виповнення їм 23 років - 233 600 грн. та інші [58].

На Програму соціальної підтримки осіб з обмеженням життєдіяльності на 2024- 2026 роки спрямовано 1,6 млн. грн. з урахуванням оплати поштового збору та було витрачено на надання: часткової компенсації вартості медичних виробів та засобів - 931 100 грн; часткової компенсації вартості придбаних протезів - 12 900 грн; грошової допомоги для компенсації витрат за реабілітаційні послуги у обраних закладах БТГ та супроводу під час інклюзивного навчання одному з батьків дитини - 674 754 грн.; адресна грошова допомога особам з інвалідністю I та II груп для оплати послуг за користування телефоном та радіотрансляційною точкою - 11 440 [58].

На Програму інтеграції внутрішньо переміщених осіб на 2024-2026 роки використано 1,1 млн. грн, а саме: надання послуг з психологічної реабілітації, професійної адаптації - 575 935 грн.; участь у заходах спрямованих на згуртованість та розвиток - 30 295 грн.; надання грошової допомоги на проведення лікування, хірургічних операцій - 332 365 грн.; грошова допомога на дітей з числа ВПО на лікування дефектів розвитку зубів - 23 360 грн.; грошова допомога на дітей з числа ВПО, які вступили у навчальний заклад на території Білоцерківської МТГ - 186 880 грн.; забезпечення тимчасового мешкання в готелі «Рось» - 900 грн.[58].

На впровадження державної політики у молодіжній сфері – на програму сприяння соціальному становленню та розвитку молоді, підтримки родини на 2021-2023 роки та 2024 рік використано кошти усумі 1,2 млн, грн., а саме на: провадження заходів управлінням з питань молоді та спорту та комунальним закладом позашкільної освіти Об'єднання клубів за місцем проживання «Дивосвіт» - 602 384 грн.; виплат уперсональних стипендій

міського голови кращим студентам закладів вищої освіти, які успішно навчаються та беруть активну участь у громадському житті міської територіальної громади - 171 500 грн., молодіжну літературно-мистецьку премію ім. М. С. Вінграновського - 9 150 грн та премію до дня місцевого самоврядування - 8 194 грн; надання грошової допомоги родинам та особам з числа молоді, які перебувають під супроводом Білоцерківського міського центру соціальних служб - 350 000 грн.; провадження заходів щодо протидії домашньому та гендернозумовленому насиллю- 49 293 грн. [58]

На заходи державної політики з питань дітей та їх соціального захисту, а саме на комплексну програму забезпечення прав дітей та підтримки сімей з дітьми в БТГ на 2023-2025 роки витрачено 433 009 грн, а саме: провадження заходів службою у справах дітей та центром соціальних служб - 158 950 грн.; забезпечення функціонування тренінгового курсу «Батьківство в радість», клубу взаємопідтримки прийомних батьків та діяльності пунктів соціального обслуговування - 32 244 грн.; оплата житлово-комунальних послуг на приміщення, яке включено до житлового фонду соціального призначення для дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування, та осіб з їх числа - 12 074 грн.; організація інформаційно-реklamних кампаній соціального спрямування, виготовлення інформаційної продукції щодо охорони дитинства - 13 680 грн.; муніципальна доплата батькам прийомних родин для термінового влаштування дітей у розмірі одного прожиткового мінімуму - 216 061 грн. [58].

Видатки на утримання установ та закладів соціального захисту у 2024 році становили 53,2 млн.грн. або 98,2 % до планових призначень (табл.2.11).

На надавання соціальних та реабілітаційних послуг громадянам похилого віку, особам з інвалідністю, дітям з інвалідністю в закладах соціального обслуговування використано коштів загального фонду в сумі 26,5 млн. грн.

Таблиця 2.11

Утримання установ та закладів соціального захисту Білоцерківської МТГ за 2023- 2024 рр.

Найменування видатків	2023 р.,грн.	Виконання, %	2024 р., грн.	Виконання, %
Касові видатки на утримання установ та закладів соціального захисту - всього, у тому числі:	47 795 921	96,5	53 164 982	98,2 %
Комунальна установа Білоцерківської міської ради «Територіальний центр надання соціальних послуг ім. Петера Новотні»	14 199 417	98,2 %	16 425 517	99,6 %
Комунальна установа Білоцерківської міської ради «Білоцерківський центр комплексної реабілітації для осіб з інвалідністю «Шанс»	8 333 693	96,2 %	10 102 817	96,1 %.
Центр соціально-психологічної реабілітації дітей «Злагода»	6 917 897	91,8%	7 547 554	98,8 %
Білоцерківський міський центр соціальних служб	4 377 656	98,4 %	5 575 005	99,7 %
Комунальний заклад позашкільної освіти Білоцерківської міської ради Об'єднання клубів за місцем проживання «Дивосвіт»	12 308 692	97,1	13 514 090	97,4 %

Джерело: [23].

Зокрема на: забезпечення соціальними послугами за місцем проживання громадян, які не здатні до самообслуговування у зв'язку з похилим віком, хворобою, інвалідністю комунальною установою «Територіальний центр надання соціальних послуг ім. Петера Новотні» -16,4 млн. грн.; надавання реабілітаційних послуг особам з інвалідністю та дітям з інвалідністю комунальною установою «Білоцерківський центр комплексної реабілітації для осіб з інвалідністю «Шанс» 10,1 млн. грн.; на утримання установ, що надають соціальні послуги дітям, які опинились у складних життєвих обставинах, а саме центру соціально-психологічної реабілітації дітей «Злагода» використано 7,5 млн. грн.; на здійснення соціальної роботи з вразливими категоріями населення - утримання Білоцерківського міського центру соціальних служб 5,5 млн. грн.; на реалізацію державної політики у молодіжній сфері, а саме утримання комунального закладу позашкільної освіти «Дивосвіт» використано 13,5 млн. грн.[58]

Найбільша питома вага в загальній сумі видатків установ та закладів становлять захищені статті (93,8 %): видатки на оплату праці і нарахування на заробітну плату - 45,4 млн. грн.; видатки на медикаменти та перев'язувальні матеріали 24 737 грн; видатки на продукти харчування - 263 473 грн; видатки на проведення розрахунків за комунальні послуги та спожиті енергоносії - 4,1 млн. грн. [58]

Висновки до розділу 2.

У сучасних умовах децентралізації влади в Україні особливого значення набуває дієва реалізація соціальної політики саме на рівні територіальних громад. Передача повноважень органам місцевого самоврядування щодо надання соціальних послуг створює нові можливості для наближення допомоги до конкретних потреб населення. Саме місцеві соціальні програми дозволяють своєчасно реагувати на локальні соціальні

виклики, покращувати якість життя вразливих категорій населення та сприяти соціальній згуртованості.

Правову базу реалізації цільових програм соціального захисту населення забезпечують: Закон України «Про державні цільові програми», Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку розроблення та виконання державних цільових програм» та інші нормативно-правові акти, які прямо чи опосередковано впливають на їх розробку чи реалізацію.

Реформування системи соціального захисту передбачає оцінку ефективності існуючих місцевих соціальних програм, вияв кращих практик, а також удосконалення механізму фінансування, моніторингу та контролю за їх виконанням. Територіальні громади, як найближчий до людей рівень влади, можуть забезпечити більш адресний, прозорий і результативний підхід до надання допомоги.

Пріоритетним завданням у сфері соціального захисту та соціального забезпечення є продовження реалізації соціальних ініціатив, реалізація політики у сфері соціального захисту населення, яке проживає на території БТГ, внутрішньо переміщених осіб, сприяння підвищенню рівня соціальної захищеності населення, підтримки ветеранів війни за рахунок надання пільг та допомоги малозабезпеченим верствам населення, забезпечення соціального захисту громадян, в т.ч. ветеранів війни, учасників бойових дій та членів їх родин, членів сімей загиблих Захисників і Захисниць.

Розділ 3. НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РЕАЛІЗАЦІЇ СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ З УРАХУВАННЯМ ЗАРУБІЖНОГО ДОСВІДУ

3.1. Нова соціальна політика як шлях до відновлення людського капіталу

Сучасні виклики, пов'язані з війною в Україні, вимагають глибинного переосмислення державної соціальної політики. Збройна агресія спричинила масштабну гуманітарну кризу, стрімке збільшення кількості вразливих верств населення, руйнування соціальної інфраструктури та вагомого навантаження на бюджетну систему. За цих умов соціальна політика стала не лише інструментом підтримки, а й життєво важливим чинником національної безпеки та стабільності.

Через дефіцит державного бюджету та військові дії, які точаться в Україні, державні соціальні виплати не відповідають справжнім потребам осіб та родин, що потрапили у складні життєві обставини. Тому державі необхідно змінити підходи до соціальної підтримки осіб чи сімей через гарантування громадянам певного рівня доходу та дієвими інструментами для виведення їх зі стану бідності. Ключові вектори змін охоплюють цифровізацію, збільшення гнучкості, розширення співпраці та акцент на уразливих верствах громадян. Це закладає фундамент для міцнішої, новітньої та більш гуманної соціальної системи у повоєнний час.

По закінченні активної фази боїв Україна зіткнеться з потребою не лише відбудови зруйнованих об'єктів, але й переформатування системи соціальної політики відповідно до нових реалій. Соціальна сфера зазнала вагомих втрат: мільйони стали внутрішньо переміщеними особами, позбулися житла, праці, здоров'я чи рідних. Це зумовлює потребу не просто відновити довоєнний стан, а створити нову гнучку модель соціального

забезпечення, яка узгоджуватиметься з цілями сталого розвитку та державної безпеки.

Нова соціальна політика покликана, «насамперед, змінити парадигму взаємовідносин влади й суспільства, забезпечити перехід до більш прагматичних та ефективних відносин між ними, виконуючи соціально компенсуючу роль для ослаблення соціальних протиріч та «амортизування» конфліктів і формуючи в Україні доброзичливу, партнерську, людино орієнтовану модель взаємодії органів влади та місцевого самоврядування, мешканців регіону, громадських організацій, бізнесу у сферах зайнятості, соціального захисту, охорони здоров'я, освіти, культури, фізичної культури та спорту» [25].

Основною метою нової соціальної політики держави є поновлення та примноження людського капіталу шляхом створення сприятливого середовища в країні.

Стратегічними напрямками нової соціальної політики є відновлення довіри громади до політики уряду, орієнтованої на поліпшення життя людей; перетворення соціальної сфери у нову модель, що спирається на усвідомлення людського капіталу як чинника соціально-економічного розвитку; стимулювання дієвої зайнятості та утворення нових робочих місць; винагорода, оподаткування та соціальний захист; гарантування дійсної результативності соціальних витрат; згуртування зусиль громади, ділових кіл та уряду на підвищення якості життя.

Головна ціль нової соціальної політики держави - це відновлення та примноження людського капіталу шляхом творення в країні зручного середовища для праці та існування людини. Цілями нової соціальної політики в Україні має бути:

- цільова підтримка соціально незахищених прошарків населення;
- пенсійна реформа;
- забезпечення випереджаючого зростання вартості робочої сили;

- орієнтація стратегії економічного зростання на створення нових робочих місць;

- прискорений розвиток житлового будівництва, забезпечення доступності житла для різних прошарків населення;

- покращення системи охорони здоров'я. Активна демографічна політика;

- примноження інтелектуального потенціалу громади. Створення однакових можливостей для молоді у здобутті якісної освіти;

- зміцнення позицій середнього класу.

- ліквідація бідності та забезпечення динамічного зростання рівня життя населення;

- соціалізація структурних складових економічної політики (інвестиційної, цінової, бюджетної, грошово-кредитної, податкової тощо);

- забезпечення умов виконання соціальних прав і гарантій населення, що визначені конституційними нормами;

- забезпечення соціальної стабільності та соціальної безпеки вдержаві.

Об'єктами «нової соціальної політики» мусять стати загальнодержавні сфери, а саме охорона здоров'я, освіта, культура, фізична культура та спорт, певні категорії населення (молодь, люди працездатного віку, люди шанованого віку) та окремі соціальні групи (малозабезпечені, особи з інвалідністю, ветерани війни, внутрішньо переміщені особи тощо). При розробці нормативів нової соціальної політики треба брати до уваги цілісну систему соціально-економічних і політичних відносин держави.

«Держава мусить всіляко мотивувати людей працездатного віку до більшої економічної активності, а молодому поколінню надавати допомогу в отриманні навиків адаптації до самостійного дорослого життя, конкурентоспроможності, віри у власні сили та здібності. Сьогодні залишається висока частка безробітних серед молоді – понад 22% за станом на серпень 2023 року» [77].

У цілому концепція нової соціальної політики не повинна зводитися до безкоштовної допомоги та заохочення її пасивного очікування. Вона покликана відроджувати та стимулювати в людині почуття обов'язку за свою долю, формувати мотиви до високопродуктивної роботи та залучати її до такої роботи, творити в суспільстві відносно рівні “стартові можливості” для всіх його членів. Тому в суспільстві повинні бути створені економічні, організаційні, правові фінансові та інші умови для формування самосвідомості, уявлень про функцію і становище людини у захисті своїх прав та охорони основних життєвих інтересів, способи власної самореалізації та самоствердження, взаємодію з іншими суб'єктами соціального захисту.

3.2. Пріоритетні напрями та перспективи подальшого розвитку соціальної політики

Після завершення активних бойових дій Україна постане перед викликом не лише відновлення зруйнованої інфраструктури, але й перебудови системи соціальної політики відповідно до нових умов. Соціальна сфера зазнала значних втрат: мільйони стали внутрішньо переміщеними особами, втратили житло, роботу, здоров'я. Це обумовлює необхідність не просто повернення до довоєнного стану, а формування нової адаптивної моделі соціальної підтримки, яка відповідатиме цілям сталого розвитку й національної безпеки. Основні характеристики соціальної політики в післявоєнний період відображені у табл.3.1.

Таблиця 3.1

Ключові особливості соціальної політики післявоєнного періоду

Особливості	Зміст
Масовість соціальних потреб	Значна кількість громадян потребуватиме тривалої підтримки: ветерани, ВПО, постраждали від війни.
Нерівномірність регіонального розвитку	Відбудова соціальної інфраструктури потребуватиме більше старань у регіонах, що зазнали найбільших знищень.
Трансформація категорій вразливості	З'являться нові громади: демобілізовані військові, реабілітанти, діти війни, жінки, що втратили членів родини.
Зростання ролі місцевого самоврядування	Громади стануть головними виконавцями програм підтримки на місцях
Психосоціальні наслідки	Масова потреба у психологічній підтримці, соціальній

війни	адаптації, інтегруванні в соціум.
Вимога прозорості та ефективності	Соціальна політика має стати максимально адресною, підзвітною та цифровізованою

Джерело: сформовано на основі [7,9,27,74]

Повоєнна відбудова України вимагає не лише економічного та інфраструктурного відновлення, а й переосмислення соціальної політики як засобу гарантування добробуту громадян, відновлення соціальної справедливості та досягнення тривалого розвитку. В умовах зростання масштабів злиднів, травмованості, безробіття та демографічних втрат, соціальна політика мусить сфокусуватися на головних пріоритетах, що визначатимуть її дієвість і довготривалу стійкість. Ключові пріоритети соціальної політики після війни подано в табл.3.2.

Таблиця 3.2

Пріоритети соціальної політики після війни

Напрямок дії	Конкретні заходи
Захист найуразливіших верств населення	Підтримка ВПО, ветеранів, осіб з інвалідністю, дітей-сиріт, родин полеглих, літніх людей
Реабілітація та інтеграція ветеранів війни	Медична, психологічна, соціальна реабілітація; працевлаштування; пристосування до мирного життя
Відновлення і модернізація соціальної інфраструктури	Відновлення дитячих притулків, інтернатів, центрів соцзахисту, будинків для літніх людей
Цифровізація соціальних	Вдосконалення ЄБД, автоматизація виплат, цілісні платформи доступу до послуг
Підвищення адресності соціальної допомоги	Надання підтримки саме тим, хто її дійсно потребує, на основі оновлених реєстрів та моніторингу
Психосоціальна підтримка населення	Розгортання програм психологічної підтримки, сприяння посттравматичним стана
Підтримка зайнятості та соціального підприємництва	Програми перекваліфікації, мікрокредитування, гранти для малого підприємництва
Децентралізація і підтримка	Передача ресурсів і компетенцій ОМС, розвиток місцевих центрів підтримки
Співпраця з міжнародними партнерами	Інтеграція допомоги від ООН, Євросоюзу, Червоного Хреста, ЮНІСЕФ та ін.
Формування соціальної єдності та згуртованості	Створення спільних платформ взаємодії, ініціатив єдності та підтримки між спільнотами

Джерело: сформовано на основі [7,9,27,74]

Повоєнний етап розкриває можливості для високоякісного оновлення соціальної політики України. Її пріоритети мають бути спрямовані не лише

на усунення наслідків війни, але й на розбудову сучасної, орієнтованої на людину, соціально відповідальної держави, що здатна забезпечити належне життя для усіх громадян. Інтеграція Цілей сталого розвитку (ЦСР) у державну соціальну політику – це необхідний крок до створення справедливого, стійкого та інклюзивного суспільства, особливо в умовах повоєнного відновлення. Соціальна політика повинна бути не лише інструментом компенсації втрат, а й майданчиком для сталого зростання людського капіталу та зміцнення суспільногособробу (табл.3.3).

Таблиця 3.3.

Основні напрями інтеграції ЦСР у соціальну політику

Напрямок інтеграції	Зміст	Зв'язок із ЦСР
Подолання бідності та соціальної нерівності	Підвищення мінімальних суспільних стандартів. Розширення доступу до соцпослуг. Адресна підтримка незахищеним.	ЦСР 1- Подолання бідності. ЦСР 10 - Зменшення нерівності
Інклюзія та рівність можливостей	Послуги для осіб з інвалідністю. Протидія дискримінації у галузі соцзахисту. Гендерночутливе фінансування.	ЦСР 5 - Гендерна рівність. ЦСР 16 - Мир, справедливість і сильні інститути
Доступ до якісної освіти та профпідготовки	Програми перепідготовки для переселенців та ветеранів. Соціальні угоди на освіту	ЦСР 4- Якісна освіта
Підвищення якості охорони здоров'я	Психосоціальна допомога. Послуги для дітей та ветеранів війни	ЦСР 3 - Здоров'я і благополуччя
Забезпечення гідної праці	Соціальне підприємництво. Заохочення для роботодавців, що беруть ветеранів та ВПО	ЦСР 8- Гідна праця та економічне зростання
Цифровізація соціальної сфери	Автоматизоване надання виплат. «Єдине вікно» для соцпослуг через ЦНАПи	ЦСР 9 - Інфраструктура та інновації
Зміцнення інституцій та підзвітність	Моніторинг результативності програм. Громадський нагляд за виконанням соцполітик	ЦСР 16 - Інституційна спроможність
Екологізація соцінфраструктури	Енергоефективні соціальні заклади	ЦСР 11 - Стійкі міста та громади. ЦСР 13 - Боротьба зі зміною клімату

Джерело: сформовано на основі [9,44,70,75]

У цьому контексті цілі сталого розвитку (ЦСР), затверджені ООН, є значимою основою для інтеграції соціальних, економічних та екологічних аспектів у формуванні нової соціальної політики. Орієнтація на ці цілі для забезпечення балансу між гуманітарними потребами та довгостроковим розвитком задля сприяння соціальній згуртованості, економічній стабільності та екологічній відповідальності. Тому розробка та впровадження ефективної стратегії впровадження пріоритету військової політики є не лише викликом, але й потребою відновлення довіри до держави, забезпечуючи гідне життя для кожного громадянина та будуючи сучасний та стійкий соціальний стан (рис. 3.1).

Рис.3.1. Стратегія впровадження пріоритетів соціальної політики в післявоєнний період в контексті сталого розвитку
Джерело: [9].

У повоєнний час соціальна політика мусить стати не лише способом подолання кризових наслідків, а й інструментом тривалого сталого розвитку. Її стратегічне оновлення має поєднувати цільову допомогу з підтримкою

зайнятості, інклюзивністю, цифровізацією та зростанням людського капіталу. Інтеграція Цілей сталого розвитку в основу соціальної політики забезпечить рівновагу між соціальними потребами, економічною спроможністю та екологічною відповідальністю, формуючи підвалини для потужної, стійкої та згуртованої держави.

Отже, вдосконалення соціальної політики в умовах війни та повоєнного відновлення повинно спиратися на засадах адресності, дієвості, партнерства, діджиталізації та сталого розвитку. Лише системний підхід дозволить збудувати соціальну політику нового зразка, випереджальну, сфокусовану на потребах людини та зміцненні суспільства загалом.

Однією з ключових задач бюджетної політики у сфері соціального захисту в Україні є гарантування власної стабільності. Фінансові кошти, що виділяються, мають узгоджуватися з очікуваними показниками економічного зростання, демографічними тенденціями та рівнем доходів і витратів населення. При цьому соціальна сфера мусить відігравати роль автоматичного стабілізатора для системи державних фінансів завдяки формуванню належного обсягу витрат бюджету в межах затверджених соціальних норм і стандартів та забезпечення соціального поступу, зокрема за рахунок вкладень у людський розвиток. Ретельного спостереження потребує виконання державних цільових програм у соціальній сфері. Відсутність дієвого нагляду спричиняє неоптимальний розподіл фінансових ресурсів та зменшує дієвість програм, спрямованих на забезпечення соціального захисту громадян в Україні.

Виходячи з функцій та завдань соціального захисту та рівня економічного розвитку держави, засади формування споживчого кошика та прожиткового мінімуму мають змінюватись відповідно до макроекономічного середовища. Це дасть змогу поступово підвищити державні соціальні стандарти в Україні до рівня країн ЄС. Вважаємо

слухними та необхідними в умовах воєнного стану запропоновані Т. Богдан складові трансформації системи людського захисту в Україні, а саме:

- збільшення виплат незахищеним верствам населення (ВПО, ветерани, малозабезпечені);
- фінансування допомог, пов'язаних з війною (інвалідам і тим, хто втратив годувальника);
- започаткування програм з надання пільг і виплат військовослужбовцям та їх сім'ям, виплата пенсій ветеранам війни;
- видатки на реабілітацію верств населення, які постраждали від війни (сироти, ВПО, особи з інвалідністю);
- запровадження державних програми, що стимулюватимуть відновлення робочих місць (допомога у зв'язку з переїздом, допомога на облаштування, субсидування зарплат для роботодавців) [6].

Зважаючи на обмеженість державних фінансових ресурсів в умовах воєнного стану, для забезпечення соціальної стійкості та відновлення належного рівня життя населення в Україні важливими є:

- удосконалення інструменту мінімального прожиткового мінімуму, зокрема напрацювання плану поступового наближення затвердженого розміру прожиткового мінімуму до фактичного, урахуваючи динаміку індексу споживчих цін;-
- забезпечення щорічної автоматичної індексації соціальної допомоги для найуразливіших верств населення;
- сприяння та заохочення до самозайнятості серед осіб, які втратили роботу чи припинили діяльність своєї компанії внаслідок збройної агресії проти України;
- сприяння поширенню у підприємницькому середовищі соціальної відповідальності бізнесу, участі в розв'язанні соціальних проблем, насамперед на деокупованих територіях;

- оцінювання на рівні територіальних громад потреб у гуманітарній допомозі для найуразливіших ВПО, активізація співпраці з міжнародними організаціями, підприємцями, фізичними особами щодо забезпечення їх реалізації;
- регулярне оцінювання та висвітлення інформації про стан реалізації потреб найуразливіших ВПО в гуманітарній допомозі, про успішність їхньої інтеграції в громади [55].

Оскільки система соціального захисту та забезпечення у державах Європейського Союзу є потужним вбудованим стабілізатором, а механізми соціального захисту є дієвими інструментами подолання соціально-економічних кризових явищ, то в Україні становище відмінне.

Угода про асоціацію з Європейським Союзом окреслює цілі та завдання України у різних сферах. Розділ 21 Угоди містить цілі у сфері працевлаштування, соціальної політики та рівних можливостей, відповідно, Україна має зобов'язання наблизити своє законодавство до Директив ЄС у сфері зайнятості, соціальної політики та забезпечення рівних можливостей. Зокрема, Україна та ЄС погодилися посилювати діалог та співпрацю щодо забезпечення гідної праці, політики зайнятості, безпечних і здорових умов праці, соціального діалогу, соціального захисту, соціального залучення, гендерної рівності та недискримінації (ст. 419 Угоди). Стаття 420 окреслює конкретні цілі у згаданих вище сферах. Крім того, в Угоді зафіксовано, що у контексті впровадження реформ і співробітництва між Україною та ЄС сторони мають сприяти залученню, зокрема, організацій громадянського суспільства у процесі впровадження реформ і співробітництва між Україною та ЄС (Стаття 421). Україна зобов'язалась наблизити своє законодавство до значної кількості директив ЄС у сфері працевлаштування, соціальної політики та забезпечення рівних можливостей [66].

Обов'язковий мінімум законодавства ЄС для усіх держав, який треба впроваджувати у процесі вступу, складається з шести кластерів, п оділених

на 35 розділів. Одині з них, розділ 19 [81], регулює соціальну політику та працевлаштування. В Основних висновках Звіту 2023 року стосовно України, а саме щодо системи соціального забезпечення, зазначено, що вона недостатньо розвинена. Зокрема, йдеться про те, що в Україні малі вимоги щодо віку та страхового стажу для отримання пенсій. Самі пенсійні виплати також є малими, через що багато пенсіонерів ризикують не досягнути рівня прожиткового мінімуму. Також відсутній механізм виплат пенсій мобільним найманим працівникам. У контексті соціального забезпечення також згадано про потребу реформування системи інституційного догляду та виховання дітей, зокрема, йдеться про стратегію деінституціоналізації [59]. Насамкінець, Європейська Комісія зазначає, що Україна не розпочала підготовку до адміністрування та використання ресурсів Європейського соціального фонду плюс [83].

Європейський соціальний фонд плюс (ESF+) є головним інструментом Європейського Союзу для інвестування в людей і підтримки втілення Європейської основи соціальних прав. З кошторисом майже 99,3 млрд. євро на період 2021-2027 рр. ESF+ відчутно впливає на політику ЄС щодо зайнятості, соціальної політики, освіти та кваліфікації, включно зі структурними реформами в даних сферах. ESF+ також є одним із наріжних каменів соціально-економічного відродження ЄС після пандемії COVID-19, що нівелювала здобутки в сфері зайнятості, системі освіти та охорони здоров'я та посилила нерівність. Як складова політики згуртованості, ESF+ підтримує економічну, територіальну та соціальну єдність в ЄС через зменшення розбіжностей між країнами та регіонами. Підтримкою в рамках ESF+ переважно керують уряди країн, а Європейська Комісія відіграє наглядову функцію.

Таким чином, фінансування відбувається через напрямок спільного управління, що впроваджується державами у партнерстві з Європейською Комісією. Бюджет цих ресурсів становить приблизно 98,5 мільярдів євро на

період 2021-2027 років та напрямок зайнятості та соціальних інновацій (EaSI), що реалізується Європейською Комісією з кошторисом близько 762 мільйонів євро на 2021-2027 роки. Європейський Союз підтримує та доповнює діяльність країн у сфері соціального залучення та соціального захисту. Це охоплює великий спектр стратегій боротьби з бідністю та соціальною ізоляцією, модернізації систем соціального захисту та сприяння соціальному залученню окремих груп, включаючи дітей, людей з обмеженими можливостями та осіб без визначеного місця проживання [82].

Під інституціональними засадами фінансового забезпечення системи захисту слід розуміти такі форми взаємовідносин між учасниками соціального захисту, як соціальна відповідальність, соціальне партнерство, соціальна конкуренція, соціальні технології, що виникають у процесі фінансування соціальної сфери. Соціальними партнерами слід вважати державу, підприємців, громадські організації, домогосподарства. Їх участь у фінансовому забезпеченні соціального захисту неоднакова через різний фінансовий потенціал, який вони мають для цього, і різну відповідальність. Об'єднує соціальних партнерів суспільний договір, в основі якого лежить фінансова солідарність та участь у співфінансуванні соціальних проєктів. Концепція суспільного має низку важливих моментів, що стосуються формулювання правил визначення економічної політики у різних сферах [60].

Так як передбачити власний рівень доходів у майбутньому, насамперед, в умовах воєнного стану, неможливо, система соціального захисту населення гарантує населенню відповідний рівень фінансового забезпечення у випадку погіршення матеріального стану. Така гарантія ґрунтується на соціальному забезпеченні й колективному страхуванні, що знаходяться під контролем держави. Розподіл відповідальності між соціальними партнерами означає розподіл фінансового навантаження, яке вони мають нести, вирішуючи такі важливі соціальні проблеми, як подолання

бідності і розбудова сучасних соціальних відносин. У ринковій економіці соціальне партнерство є складним, багаторівневим комплексом суспільних відносин та інститутів. Його предметом є колективні відносини між соціальними партнерами, що виникають з приводу участі рудових колективів у вирішенні різних питань виробничого та соціального характеру. У країнах з розвиненою ринковою економікою ідеологія соціального партнерства вбудована у соціально-трудова відносини, хоча його моделі в різних країнах відрізняються організаційно-правовим механізмом.

Оптимізація витрат бюджету, що впливають на зростання якісного рівня людського розвитку потребують виділення пріоритетів із закріпленням відповідальних виконавців щодо досягнення поставлених завдань. Оцінка дієвості витрат бюджету на соціальний захист та соціальне забезпечення має проводитись на стадії планування та виконання державних програм соціально-економічного розвитку, а також відповідних заходів, які здійснюються державними інститутами, проте не є складовими реалізації відповідних програм економічного та соціального розвитку. Слід зазначити, що оцінка дієвості на стадії планування має проводитись з урахуванням особливостей відповідного виду витрат у розрізі бюджетної класифікації у частині узгодження цілей бюджетних програм з пріоритетами соціально-економічного розвитку, обґрунтування доцільності використання певних форм державної фінансової підтримки, визначення цільових груп одержувачів суспільних послуг, проведення відповідного аудиту для інвестиційних проєктів.

У середньостроковій перспективі реформи у сфері соціальної політики держави здійснюватимуться як з метою посилення соціального забезпечення різних категорій населення, так і для розв'язання питань комплексного регулювання системи соціального захисту.

Завданнями на майбутні роки є: визначення шляхів підвищення рівня гарантування прожиткового мінімуму для призначення виплат малозабезпеченим родинам з огляду на фінансові спроможності державного бюджету; забезпечення найкращої адресності та близькості надання належної соціальної допомоги тим, хто її потребує; перетворення заходів соціальної підтримки населення в єдину основну соціальну допомогу з урахуванням однакових критеріїв обчислення загального доходу родини та її фінансово-майнового становища; вдосконалення способів підтримки вразливих верств населення; забезпечення вчасного та уповній мірі фінансування пенсійних нарахувань, призначених відповідно до чинного законодавства, та щорічної індексації пенсій з 1 березня; впорядкування системи пенсійного забезпечення у розрізі реструктуризації соціального захисту, визначення ролі в ньому та співвідношення усіх видів нарахувань та виплат, умов їх призначення, перерахунку та виплати; переформатування солідарних пенсій та визначення однакових підходів до нарахування страхових пенсій для усіх категорій громадян; закінчення уніфікації адміністрування виплат у системі соціального страхування через Пенсійний фонд України; розбудова системи соціальних послуг як головного засобу для допомоги людям, які опинилися у скрутних життєвих обставинах, зокрема внаслідок повномасштабного вторгнення російської федерації в Україну, і потребують посиленої психосоціальної допомоги [54].

Таким чином, можна запропонувати такі напрями удосконалення соціальної політики:

- особлива увага має приділятися активній складовій соціальної політики держави. Працездатним громадянам потрібно створити умови для продуктивної праці, забезпечити сприятливий клімат на робочих місцях, належну заробітну платню. За рахунок податків наповнюватиметься державний бюджет, що дасть змогу забезпечити пасивну складову, а саме захист соціально незахищених верств населення;

- пасивна складова соціальної політики має бути спрямована на підтримку тих громадян, які справді у силу низької мови не можуть забезпечити собі рівень прибутків, достатній для існування у межах мінімальних стандартів проживання;
- цифровізація роботи соціальних служб з метою створення зручних умов отримання соціальної допомоги людям, які її потребують;
- соціальна політика держави має бути спрямована на соціальне забезпечення, соціальну допомогу, житлові програми, охорону здоров'я, освіту;
- підтримки держави потребують також такі соціально-зорієнтовані сфери діяльності у країні, як харчова та легка промисловість, які виготовляють важливі для людей продукти харчування, одяг та взуття;
- соціальна політика вирішальною мірою впливає на стратегію конкуренції держави на світовому ринку та конкурентоспроможність національної економіки, бо забезпечує розвиток людського потенціалу, соціальну стабільність у суспільстві, покращення інвестиційно-інноваційного клімату у країні.

Висновки до розділу 3.

В Україні існує потреба у розбудові сучасної моделі соціального забезпечення, яка б базувалася на ключових засадах діяльності Європейського Союзу. Так, на нашу думку, Україні слід сфокусувати вагу на: збільшенні суми пенсійних виплат, вдосконаленні соціальної сфери на засадах цифровізації, матеріальній допомозі нужденним, безперешкодній участі усіх прошарків суспільства у життєдіяльності громад.

Така модель соціального курсу з урахуванням як європейських, так і національних принципів та нормативів, надасть змогу підвищити рівень соціального захисту та якості громадського життя, протистояти

демографічним змінам, знизити зубожіння у державі, посилити соціальну єдність, подолати усі види дискримінаційних виявів та зміцнити суспільну довіру до уряду.

Головними складовими трансформації системи соціального забезпечення в Україні у воєнний та повоєнний часи є і має бути:

- зростання виплат незахищеним прошаркам населення: малозабезпеченим та ВПО;
- фінансування допомог, спричинених війною: інвалідам та тим, хто втратив годувальника;
- запровадження програм із надання пільг та виплат військовослужбовцям і їхнім родинам, нарахування пенсій ветеранам війни;
- витрати на відновлення груп населення, які зазнали шкоди від війни: сироти, ВПО, особи з інвалідністю;
- ініціативи, що заохочуватимуть створення робочих місць: сприяння переїзду, допомога на облаштування, дотації заробітної плати для роботодавців.

Отже, на даний час найпершочерговою місією держави є гарантування дієвого впровадження політики соціального забезпечення територій в умовах поточної війни та підтримки тих, хто потерпів від неї. При цьому, найсуттєвішим завданням цієї стратегії має бути забезпечення суспільства загально-доступною та добротною підтримкою і визначення порядку надання соціальних послуг та виконання роботи у цій сфері, узгодженому із практикою європейських держав у повоєнний час.

ВИСНОВКИ

У магістерській роботі обґрунтовано теоретичні положення та розроблено практичні рекомендації щодо напрямів удосконалення державної соціальної політики, що дало змогу сформулювати такі висновки:

1. Соціальна політика є складною та багатовимірною категорією, що зачіпає інтереси багатьох верств населення та різних сторін суспільного буття. Вона має на меті гарантування соціального захисту, регулювання суспільних процесів, втілення інтересів споживачів, формування передумов для незмінного людського прогресу, і займає вагоме місце у системі задоволення потреб особистості.

2. Державна соціальна політика в Україні формується та впроваджується у доволі складних умовах війни, повного дефіциту державного бюджету, неспинного зростання соціально-економічних негараздів, значна частина населення проживає за межею бідності і нездатна забезпечити себе основними соціально-медичними послугами. Головними перешкодами формування та реалізації державної соціальної політики залишаються дефіцит державного бюджету, низькі соціальні стандарти та гарантії, низький рівень пенсійного забезпечення та заробітних плат, надання населенню не надто якісних та досяжних соціальних послуг, недостатньо дієвий механізм соціально-економічної підтримки населення України в умовах війни тощо.

3. Соціальна політика є частиною внутрішньої політики держави. Вона націлена на забезпечення добробуту громадян через надання їм змоги здобути потрібні матеріальні, культурні та духовні надбання. Соціальна політика є способом державного регулювання ринкової економіки шляхом розподілу та перерозподілу суспільних благ і розбудови стосунків між

працівниками при їх виробництві. Вона має особливі риси, як-от гуманістичне спрямування, націленість на розвиток особистості. Соціальна політика держави втілюється через соціальні програми, які спираються на законодавчо-нормативну основу країни. Соціальна політика впливає на змагальність національної економіки, адже забезпечує ріст людського потенціалу, поліпшення інвестиційно-інноваційного середовища у країні, соціальну стійкість у суспільстві.

4. Методологічним підґрунтям формування системи оцінки результативності застосування асигнувань на соціальний захист та соціальне забезпечення в умовах воєнногостану є визначення соціально-економічного зиску від профінансованих витрат та проведення порівняльного аналізу планових і досягнутих показників бюджетної програми. Вагому роль для формування теоретичних та методологічних засад забезпечення соціального розвитку відіграє розробка та впровадження високих соціальних нормативів, що виступають основою для дієвого соціального захисту.

5. Для втілення головної мети соціальної політики потрібні системні зрушення не лише в соціальному, нормативному, економічному та політичному оточенні, а й зміни у громадській свідомості, визнання рівноправності та важливості задоволення потреб громадян усіх без винятку соціальних прошарків населення. Україна потребує впровадження нового соціального пакту, який відповідатиме реаліям і сучасним світовим підходам, формування людиноорієнтованої соціальної сфери, спроможності людини замість її підлеглості.

5. Особлива увага має приділятися активній складовій соціальної політики держави. Працездатним громадянам потрібно створити умови для продуктивної праці, забезпечити сприятливий клімат на робочих місцях, належну заробітну платню. За рахунок податків наповнюватиметься державний бюджет, що дасть змогу забезпечити пасивну складову, а саме захист соціально незахищених верств населення. Пасивна складова

соціальної політики має бути спрямована на підтримку тих громадян, які справді у силу низки умов не можуть забезпечити собі рівень прибутків, достатній для існування у межах мінімальних стандартів проживання.

7. Пріоритетами Уряду в Україні разом з Європейською інтеграцією, новою ветеранською політикою, політикою енергетичної незалежності, відбудови зруйнованого окреслено соціальний перехід, нову філософію формування соціальної політики за принципами цифровізації, адресності, універсальності, справедливості, безбар'єрності. Соціальні послуги мають охоплювати сферу соціальної підтримки для всіх верств населення, підтримка людини має починатися в першу чергу з соціальної послуги та доповнюватися соціальною виплатою за потреби, а допомога має надаватися тим, хто її справді потребує.

8. Повоєнне відродження не мусить зводитися лише до поновлення довоєнних підходів. Потрібен перехід до нової парадигми соціальної політики, яка базується на засадах сталого розвитку. Така політика має бути інклюзивною, цільовою, адресною, відкритою до електронних рішень, децентралізованою та соціально справедливою. Саме інтеграція Цілей сталого розвитку (ЦСР), зокрема подолання зuboжіння, забезпечення рівності статей, доступу до якісних сервісів, сприятиме формуванню життєздатної структури соціального захисту.

Дієва соціальна політика у повоєнний період має включати підтримку працевлаштування, перекваліфікацію населення, психосоціальну допомогу ветеранам та ВПО, відновлення соціальної інфраструктури на засадах енергоощадності та екологічної безпеки. Також вагомою є відкритість механізмів надання допомоги, цифровізація процедур, посилення участі громад і співпраця з громадянським суспільством.

Отже, для успішної реалізації соціальної політики в умовах війни та відбудови необхідно не лише подолати поточні складнощі, а й сформуванню стратегічно спрямовану модель, яка забезпечить гідне існування для кожного

члена громади, стійкість соціальних систем і сталий розвиток держави у цілому.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Безтелесна Л. І. Сутність та складові соціальної політики: теоретичний аспект / Л. І. Безтелесна, Г. М. Юрчик // Вісник соціально-економічних досліджень. 2013. Вип. 2(2). С. 141-147.
2. Белова, І. М., Семенишена, Н. В. (2021). Суть, основні напрями та функції соціального захисту населення. Подільський вісник: сільське господарство, техніка, економіка, 34, 92-106. URL: <https://doi.org/10.37406/2706-9052-2021-1-11>.
3. Беньковський, С.Ю., Зелений, В. І. (2024). Соціально-правові засади стратегії розвитку держави в умовах повномасштабної агресії РФ проти України. Південноукраїнський правничий часопис, 1, 201-205. URL: <https://doi.org/10.32850/sulj.2024.1.32>.
4. Білоусько, Т. Ю. (2024). Циркулярна економіка в контексті досягнення цілей сталого розвитку. Економіка та суспільство, 65. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-65-52>.
5. Богдан Т. Війна і державні фінанси: скільки потрібно грошей на відновлення і де їх брати. URL: <https://pravda.com.ua/columns/2022/11/03/693382/>
6. Бурлай, Т. В., Дмитрук, Д. А., Костриця, В. І., & Левін, Р. Я. (2022). Політика соціальної якості: теорія та міжнародні підходи в контексті завдань повоєнної реконструкції України. Український соціум, 3(82), 9-30. URL: <https://doi.org/10.15407/socium2022.03.009>.
7. Бондаренко С. М., Бугас Н. В. Соціальна політика держави як основа забезпечення соціального розвитку. Державне управління: удосконалення та розвиток. 2021. № 2. URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=1981>

8. Бурик, З. (2025). Сучасні виклики реалізації соціальної політики в умовах війни та післявоєнного відновлення та в контексті сталого розвитку. *Аспекти публічного управління*, 13(2), 33-43. URL: <https://doi.org/10.15421/152518>
9. Васильців Т.Г., Мульська О.П., Лупак Р.Л., Бідак В.Я. Збереження людського капіталу України в умовах війни (чинник соціальної уразливості населення): постановка проблеми. *Вісник Львівського торговельно-економічного університету. Економічні науки*. 2022. № 67. С. 43-48.
10. Грень, Т. Я. (2022). Особливості реалізації політики соціального захисту територій в умовах війни. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: Публічне управління та адміністрування*, 6, 33(72), 80-84. URL: <https://doi.org/10.32782/TNU-2663-6468/2022.6/13>.
11. Державна служба статистики України. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/>
12. Дзямулич М. Формування соціальної економіки в Україні. *Економічний форум*. 2022. № 3. С. 3-8. URL: <http://surl.li/ctynqo>.
13. Дрималовська Х.В., Бала Р.Д. Державна соціальна політика: сутність, моделі, напрями. *Проблеми економіки*. 2021. № 1. С. 178-184. URL: <https://doi.org/10.32983/2222-0712-2021-1-178-184>
14. Жеребило І.В. Соціальна політика держави як регулятор розвитку соціальної сфери: теоретико-методологічні аспекти. *Проблеми економіки*. 2020. № 1. С. 283-289. URL: https://www.problecon.com/export_pdf/problems-of-economy-2020-1_0-pages-283_289.pdf
15. Закон України «Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії». *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 2000. № 48. Ст. 409. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2017-14#Text>
16. Іванісов, О. В. (2024). Соціальний захист як інструмент забезпечення соціальної безпеки населення України. *Український журнал прикладної*

економіки та техніки, 9 (1), 46-50. URL: <https://.org/10.36887/2415-8453-2024-1-7>.

17. Іванов А.В. Соціальна і гуманітарна політика в Україні в умовах війни. Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія «Публічне управління та адміністрування». 2023. Т. 34(73). № 2. С. 61-65.

18. Київська обласна цільова програма соціальної підтримки в Київській області Захисників та Захисниць України, членів сімей загиблих (померлих) Захисників і Захисниць України, а також родин Героїв Небесної Сотні на 2024-2025 роки URL: <https://uszn.org.ua/wp-content/uploads/2024/04/Dodatok-programa-do-rishennya-1.pdf>

19. Конституція України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>

20. Коваль О. П., Власенко Р. В. Нова соціальна політика як шлях до відновлення людського капіталу. Український соціум, 2023. № 3(86). С. 129.

21. Корнієнко, М. В. (2022). Права людини в умовах воєнного стану: загальноправовий дискурс. Південноукраїнський правничий часопис, 1-20, 27–31. URL: <https://doi.org/10.32850/sulj.2022.1-2.5>.

22. Костюк, О. В. (2024). Реалізація соціальної політики в умовах воєнного стану та повоєнного відновлення України. Соціальне забезпечення та соціальна робота в умовах сучасних викликів : зб. матер. Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Хмельницький, 15 листопада 2024 року). Хмельницький : Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова, 53-57. URL: <https://univer.km.ua/sites/default/files.pdf>.

23. Козарезенко Л.В. Фінансова складова соціального захисту населення України в умовах воєнного стану // Ефективна економіка. 2024. № 2. URL: <https://nauka.com.ua/index.php/ee/article/view/3058/3094>

24. Літинська В.А. Особливості соціальної політики в умовах воєнного стану. Економіка України. 2023. № 1. С. 61-73. URL: <https://doi.org/10.15407/economyukr.2023.01.061>

25. Мінімальна зарплата в Україні. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/labour/salary/min/>
26. Мостепанюк А.В. Соціальна політика держави: формування наукових підходів та європейські реалії. Вчені записки Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського. 2020. № 31 (70). С. 1-8.
27. Мадалиць, В. В. (2025). Соціальна функція держави та права людини: механізми захисту в умовах воєнного стану. Аналітично-порівняльне правознавство, 01, 41-47. URL:<https://doi.org/10.24144/27886018>. 2025.01.5.
28. Медяник, В. А. (2020). Поняття державної соціальної політики: адміністративно-правовий аспект. Юридичний науковий електронний журнал, 3, 528-531. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2020-3/128>.
29. Миколюк, С. М. (2022). Соціальна допомога та виплати в умовах воєнного стану. Трансформаційні процеси соціальногуманітарної сфери сучасної України в умовах війни: виклики, проблеми та перспективи: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Тернопіль, 2-3 червня), 92–94. URL: <http://nauksgf.wunu.edu.ua/index.php/npsgf/article/view/126>.
30. Мікуляк, К. А., Красноноженко, В. О. (2023). Вплив війни на реалізацію соціального захисту громадян України. Modern Economics, 42, 85-90. URL: [https://doi.org/10.31521/modecon.V42\(2023\)-12](https://doi.org/10.31521/modecon.V42(2023)-12).
31. Офіційний сайт Міністерства фінансів України. Державний бюджет. URL: <https://mof.gov.ua/en/state-budget>
32. Патицька, Х. О. (2022). Соціальний капітал як чинник сталого розвитку територіальних громад: поведінковий аспект. Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України, 1(153), 10-15. URL: <https://doi.org/10.36818/2071-4653-2022-1-3>.
33. Петруненко, Я. В. (2023). Трансформація ідеології соціальної справедливості в умовах регулювання економіки воєнного періоду.

Прикарпатський юридичний вісник, 2 (49), 44-49. URL: <https://doi.org/10.32782/ruuv.v2.2023>.

34. Прожитковий мінімум України 2024. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/labour/wagemin/>

35. Про Глобальні цілі. URL: <http://sdg.org.ua/ua/pro-hlobalni-tsili>

36. Показники бюджету України за 2022 рік. URL: <https://openbudget.gov.ua/?month=12&year=2022&budgetType=NATIONAL>

37. Показники бюджету України за 2023 рік. URL: <https://openbudget.gov.ua/?month=12&year=2021&budgetType=NATIONAL>

38. Показники бюджету України за 2024 рік. URL: <https://openbudget.gov.ua/?month=12&year=2024&budgetType=NATIONAL>

39. Про затвердження Київської обласної цільової Програми «Турбота» на 2021 - 2025 роки URL: <https://uszn.org.ua/wp-content/uploads/2021/04/Kyivska-oblasna-tsilova-Programa-Turbota-na-2021-2025-roky.pdf>

40. Показники Державного бюджету на 2025-2026 роки. Міністерство фінансів України. URL: <https://mof.gov.ua/>

41. Поглиблення нерівності в доходах населення в умовах збройної агресії проти України. URL: <https://niss.gov.ua/news/komentari-ekspertiv/pohlyblennya-nerivnosti-v-dokhodakh-naselennya-v-umovakh-zbroynoyi>

42. Про затвердження звіту про виконання бюджету Білоцерківської міської територіальної громади за 2024 рік. URL: https://new.bcrada.gov.ua/miska_rada/biudzhet_vidkrytyi_biudzhet/4_biudzhet_bilotserkivskoi_miskoi_terytorialnoi_hromady/2_vykonannia_biudzhetu_bilotserkivskoi_miskoi_terytorialnoi_hromady/2_1_rishennia_pro_vykonannia_biudzhetu_bilotserkivskoi_miskoi_terytorialnoi_hromady/2024_Item2/6921-70_viii_pro_zatverdzhennia_zvitu_pro_vykonannia_biudzhetu_bilotserkivskoi_miskoi_terytorialnoi_hromady_za_2024_rik.html

43. Середня заробітна плата за даними ПФУ. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/labour/salary/average/pfu/>

44. Сивульська Н. М., Славкова А. А. Соціальний бюджет України: основні тенденції останніх років та реалії під час війни. Економіка та суспільство. 2024. Випуск 59. URL: DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-59-154>
45. Соціальна політика і зайнятість: наскільки Україна готова до вступу в ЄС. URL: <https://cedos.org.ua/researches/soczialna-polityka-i-zajnyatist-naskilky-ukrayina-gotova-do-vstupu-v-yes/>
46. Стратегія демографічного розвитку України на період до 2040 року. URL: <https://www.msp.gov.ua/projects/870/>
47. Турило, А. А., Архипенко, С. В., & Буркова, Л. А. (2023). Соціальна відповідальність та сталий розвиток як підґрунтя сучасної соціальної політики. Інвестиції: практика та досвід, 10, 109-114. URL: <https://doi.org/10.32702/2306-6814.2023.10.109>.
48. Урба, С. (2023). Державна політика соціального захисту населення в системі економічної безпеки України. Економіка та суспільство, (53). URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-53-37>.
49. Хмарська, І., Кучерява, К., & Клімова, І. (2022). Особливості післявоєнного відновлення економіки України. Економіка та суспільство, URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-42-31>.
50. Цілі Сталого Розвитку: Україна. Національна доповідь. Міністерство економічного розвитку і торгівлі України, (2017), 176. URL: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/natsionalna-dopovid-csr-Ukrainy.pdf>.
51. Юник, І. Г. (2023). Реалізація сучасної державної соціальної політики в Україні: основні проблеми та стратегічні пріоритети. Право та державне управління, 2. URL: <https://doi.org/10.32840/pdu.2023.2.27>.
52. Яценко Л.Д. Молодіжний сегмент ринку праці України в період повномасштабної війни, 2023. URL: <http://surl.li/pbtgq>.
53. Diener Ed. Measuring quality of life: economic, social, and subjective indicators. URL: <https://link.springer.com/article/10.1023/A:1006859511756>

54. European Social Fund Plus. URL: <https://european-social-fundplus.ec.europa.eu/en/what-esf>
55. EU's response to the war in Ukraine. European Union: official website URL: <https://europa.eu/eurobarometer/surveys/detail/2772>
56. Meeberg G. A. Quality of life: a concept analysis. URL: <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/8429165>
57. Ortiz I. Politique sociale. Note d'orientation. DESA, New York, Nations Unies. 2007. URL: <https://www.yumpu.com/fr/document/view/26922886/note-dorientation-de-la-politiquesociale-development>
58. OECD: веб-сайт. URL: <https://data.oecd.org/>